

Pengevirke

Tidsskrift for ny bankkultur Nr. 4 | 2019

Tema: Pengevirke 20 år

Verden om 20 år ♦ Kundebesøk i Lofoten ♦ Naturcoaching

Pengevirke 20 år

✍ JANNIKE ØSTERVOLD

Bladet du holder i hånden er det 81. nummeret av bladet Pengevirke, tidsskrift for ny bankkultur. Jeg er stolt og takknemlig over å ha fått lov til å være en del av redaksjonen i 20 år – og litt forskrekket over hvor fort det virker som tiden har gått mens jeg har holdt på med dette. For tid er noe merkelig, når du holder på med noe du liker, kjennes det ut som tiden flyr. 20 år er lenge nok til at mye kan rekke å forandre seg, og vi stilte oss spørsmålet om hvordan verden kan komme til å se ut om nye 20 år. Klarer vi å få kontroll på klimatrusselen, og klarer vi å få til en mer rettferdig fordeling av jordens ressurser? Hvordan kommer folks hverdag til å være? Det er ikke nok at alle tenker og ønsker og kritiserer og raser, ord forandrer ikke noe. Det må handling til. Sterke krefter vokser fram og ønsker

seg en systemendring. Det er mulig å tenke og handle på en annen måte, mener Stig Braathen i sin artikkel *Paradigmeskifte – er det mulig å endre vårt økonomiske system?* Anne Wirstad og Hege Skarrud tok imot oppfordringen vår om å tenke seg 20 år fram i tid – og resultatet kan du lese i dette nummeret av Pengevirke.

Til glede for øyet har vi denne gangen latt fotograf Scott Gilmour ta oss med til spektakulære Lofoten på besøk til Culturakunden Lofoten Gårdsysteri, som produserer prisbelønnet ost, driver kafe, butikk, skolehage og til og med kan tilby overnattingsmuligheter i vakre omgivelser, nær sjø og fjell.

Redaksjonen ønsker dere god leselyst – og håper dere vil følge oss videre i 2020.

Cultura Bank driver sin virksomhet etter prinsippene for 'social banking'. Det innebærer for det første at utlånsformålene vurderes etter etiske kriterier, og for det andre transparens – det vil si at innskyterne får vite hva pengene lånes ut til. Cultura Bank arbeider for at etikk og moral skal innarbeides i det økonomiske liv gjennom et nytt syn på penger, økonomi og lønnsomhet, hvor man ikke ensidig fokuserer på egennytte.

Cultura finansierer blant annet prosjekter som kan forbedre økosystemene, skape renere luftmiljø, gi verdige sosiale forhold, dekke behov for omsorg og gi barn og ungdom bedre oppvekstvilkår. Cultura samarbeider med lignende bankinitiativer i andre land og med organisasjoner som WWF og Redd Barna, Norge.

Cultura Bank har en balanse på ca. 1,1 milliard kroner. Det er 16 medarbeidere (ca. 15 årsverk) på kontoret i Oslo. Banken har kunder over hele landet. Cultura Bank er medlem av Global Alliance for Banking on Values.

Cultura Sparebank, Postboks 6800, St. Olavs plass, N-0130 Oslo
Besøksadresse: Holbergs gate 1, 0166 Oslo
Tlf. +47 22 99 51 99, cultura@cultura.no, www.cultura.no

PENGEVIRKE 4/2019

ISSN 1399-7734/

Online: ISSN 1901-2020

Utgis av

Cultura Bank
www.cultura.no

Redaksjon

Arne Øgaard (redaktør), aroegaa@online.no
Jannike Østervold, jannikeo@cultura.no

Layout

ActVisual, www.actvisual.dk

Opplag

4 200

Bladet utgis 4 ganger i året.
Neste gang mars 2020.

Frist

Bidrag til neste utgave kan sendes til
Pengevirke senest 20. januar 2020

Tema neste nummer

Hvem kan gjøre hva med klimaet?

Trykk

Papirutgaven av Pengevirke produseres av
Døvigen AS på svanemerket trykkeri i Nor-
ge. Papiret er godkjent for Svanemerket,
EU-Ecolabel og det er både FSC-sertifisert
og PEFC-sertifisert samt ISO14001. Tryk-
kes i LED/UV-teknologi som er bedre for
miljøet og er energibesparende.

Forside

Et utvalg av Pengevirkes forsider gjennom
20 år.

Holdninger og synspunkter som kommer
til uttrykk i de enkelte artikler og innlegg
er forfatterne selv ansvarlige for. De er
dermed ikke nødvendigvis uttrykk for
redaksjonens synspunkter.

Bidrag til Pengevirke honoreres normalt ikke.

Abonnement på Pengevirke

Pengevirke finnes både på papir og i
elektronisk utgave. Bestill Pengevirke i
elektronisk versjon på www.cultura.no/pengevirke/abonnement.

For bestilling eller avbestilling
av papirutgaven, send e-post til
cultura@cultura.no.

Frivillig abonnementsavgift kan innbetales
til konto 1254.01.000177 eller med VIPPS
til #531405 (Pengevirke).

Innhold

Hvordan kom vi inn i dette?	4
20 år med Pengevirke– Tidsskrift for ny bankkultur	6
20-årsdrømmen: Verden i 2040	8
Det kan gå bra	10
Paradigmeskifte – er det mulig å endre vårt økonomiske system?	12
Smånytt	14
Prisbelønte oster fra Lofoten	16
Nytt fra Cultura Bank	20
Prosjekter som har fått støtte fra Cultura Gavefond november 2018 – august 2019	24
Hva naturen kan gjøre for oss	26
Økonomer med fokus på miljø og samfunnsansvar Julie A. Nelson	28
Bærekraftige julegaver	30
Aktuelle bøker	31
Kommentar 20 år og nesten voksen	34

Hvordan kom vi inn i dette?

✍ ARNE ØGAARD OG JANNIKE ØSTERVOLD

Pengevirkes redaksjon intervjuer seg selv.

Jannike: «Vi konstaterer at det, utrolig nok, er gått 20 år siden vårt første redaksjonsmøte høsten 1999, som ble holdt i Cultura Banks gamle lokaler i Holbergsgate 1. I tillegg til oss to deltok Ole Uggerby fra andelskassen Merkur i Danmark, for nå skulle vi lage et nytt felles blad, med stoff fra både Danmark og Norge. Det skulle erstatte Merkurs kundeblad, *Sociale penge*. Siden har vi fortsatt med å utgi fire blader i året, helt til nå, med ett redaksjonsmøte forut for hver utgave.»

Arne: «Grunnen til at jeg ble spurt, var vel at jeg hadde skrevet mye før. Jeg hadde jo først et lite blad som het Assosiasjoner på 1980-tallet, der blant annet Ove Jakobsen, Leif Holbæk-Hanssen og Svein Berglund skrev. Så ble jeg spurt om å overta Herba, men jeg kunne ikke drive med to blader på en gang, så da gikk Assosiasjoner inn i Herba. Etter hvert ble det for mye ved siden av jobb og barn, og jeg måtte gi opp bladkarrieren, men jeg var jo hele tiden med i bankvirksomheten. Da banken ble stiftet, ble jeg med i forstanderskapet. Så ble jeg invitert av daværende banksjef, Svein Berglund, til å bli med på bladprosjektet, og da dukket du også opp, Jannike. Du hadde ikke jobbet der så lenge.»

Jannike: «Jeg hadde vel så vidt job-

bet ett år i Cultura Bank den gangen, og vi var jo ikke så mange ansatte da, bare fem personer i alt. Jeg tror ikke noen av de andre ønsket seg eller hadde tid til å påta seg oppgaven med bladet. Jeg, derimot, hadde alltid vært glad i å skrive og syntes det var en spennende og morsom utfordring. Fra tidligere hadde jeg blant annet skrevet noen artikler for forskjellige ukeblader, vært aktiv bidragsyter til bladet «Fødsel i Fokus» og hadde et refusert barnebokmanus i skrivebordsskuffen.»

Arne: «Vi hadde litt respekt for disse danskene, for de hadde jo et blad fra før, og vi hadde et veldig hyggelig samarbeid med Ole Uggerby, som var dansk redaktør den gangen. Vi reiste rundt og laget reportasjer, var blant annet på Vidaråsen, på Rotvoll og Vidarskolen og Corona safteri. Vi hadde minst ett møte i året i Danmark, blant annet holdt vi møte i Christiania. Vi hadde også et redaksjonsmøte med etterfølgende miljøomvisning på Tivoli, der vi fikk kjøre berg- og dalbane.»

Jannike: «Det husker jeg godt. Jeg var spesielt imponert over ordningen Tivoli hadde med panteautomater for plastglass, som sørget for at ikke et eneste glass ble liggende og slenge, og det at plastglassene faktisk ble vasket og gjenbrukt.»

Arne: «Det var inspirerende med samarbeidet med Danmark, det foregikk mye der som ikke foregikk her

”

Det var inspirerende med samarbeidet med Danmark, det foregikk mye der som ikke foregikk her på den tiden, det var alltid hyggelig å komme dit.

Arne Øgaard

på den tiden, det var alltid hyggelig å komme dit. Senere overtok jo Henrik Platz som dansk redaktør – han likte å komme på besøk til Norge og pleide å dra hit på skiferie. Han spilte viking-blues, men det fikk vi aldri hørt. Så ønsket Merkur at bladet deres skulle ha mindre generelt stoff, og det ble etter hvert to helt atskilte blader. Vi lærte å stå på egne ben, og etter at vi i en periode utvekslet enkelte artikler, er vi nå over på et rent norsk blad.»

Jannike: «Vi er privilegerte som får lov til å lage et blad uten at vi må tenke på at det skal selge mest mulig. Vi slipper å skrive om skandaler og får lov til å legge vekt på det som skjer av positive ting. Gode nyheter er jo ellers ikke det som selger flest aviser.»

Arne: «Det å bringe oppmerksomhet på folk som gjør noe positivt har vært en del av drivkraften. De siste sommerne har jeg klart å besøke en del kunder.

Blant annet Holli mølle, kjolebutikken Tulip og Tatamo, undertøysprodusenten Vera og William og flere gårder. Det er interessant å bli kjent med menneskene som har lagt mye energi og krefter i det de tror på. Noen skriver selv, andre må man intervju.

Det har vært morsomt å skrive disse kommentarene, og det dukker alltid opp noen nye ideer. Det får vi også når vi har redaksjonsmøtene. Vi har klart å holde sammen i 20 år, og selv om vi tenker at nå har vi dekket det meste, klarer vi stadig å finne noe nytt. Det dukker også opp mange bidragsytere som er flinke til å skrive selv. Vi får inn flere artikler nå enn vi gjorde før, og vi får også mer stoff uoppfordret – det tyder på at vi er blitt bedre kjent.

Jeg får tilsendt anmeldereksemplarer av alle bøker jeg ber om, og jeg

Arne Øgaard, Foto: Thor Hauknes

”

Vi er privilegerte som får lov til å lage et blad uten at vi må tenke på at det skal selge mest mulig. Vi slipper å skrive om skandaler og får lov til å legge vekt på det som skjer av positive ting.

Jannike Østervold

har lært mye av det. Jeg har verken bachelor eller master i økonomi, men har minst en meter med godt leste økonomibøker i bokhylla. Boken *Rødt lys*, som er omtalt i dette nummeret av Pen-

Jannike Østervold

gevirke, bevisstgjør oss om en del av de destruktive tingene som skjer. Mye av det jeg har lært om økonomi har jeg også brukt i skolen. Jeg føler meg ikke underlegen når jeg treffer økonomer, selv om jeg ikke kan en eneste ligning. Jeg følger med i Klassekampen, er med i Rethinking Economics og prøver å være med der det skjer noe spennende. Jeg har jo på en måte hatt en fri stilling, jeg har aldri talt timer. Det å utforske er en del av mitt liv, selv om jeg ikke har det som jobb. Jeg vil lære nytt og videreformidle det, uten at det blir en akademisk oppgave. Jeg liker å jobbe i feltet mellom teori og praksis.»

Jannike: «Den formidlingsjobben synes jeg du gjør veldig bra! Men det er nesten litt komisk – Arne, du som er utdannet ernæringsfysiolog er veldig opptatt av økonomi, mens jeg, som er utdannet samfunnsøkonom, er veldig interessert i kosthold og helse. Men sånn sett utfyller vi vel hverandre på en god måte.

Jeg har forresten et ønske for det videre arbeidet med Pengevirke, at vi kan gjenopplive tradisjonen fra de første årene med at noen av redaksjonsmøtene kan kombineres med å lage en reportasje fra et interessant prosjekt – vi får se hva vi kan finne på.»

Redaksjonen takker for mange hyggelige tilbakemeldinger fra leserne, og vi håper dere vil fortsette å følge med oss videre.

20 år med Pengevirke– Tidsskrift for ny bankkultur

JANNIKE ØSTERVOLD

DANSK-NORSK SAMARBEID 1999–2013

Bladet Pengevirke så dagens lys for første gang i desember 1999, med temaet *Banker i bevægelse*. Bladet kom i stand som et samarbeid mellom Andelskasen Merkur i Danmark og Cultura Bank. Merkur hadde tidligere hatt sitt eget blad, Sociale Penge, og Cultura Bank hadde hatt sine 4-siders informasjonskriv *Culturabrev*. Nå ville de sammen lage et nytt blad, som skulle distribueres til både danske og norske kunder. Som med de fleste nyfødte var det en utfordring å finne navn til barnet. Ekstra vanskelig fordi det skulle være noe som kunne fungere like godt på både dansk og norsk. For selv om språkene på mange måter er veldig like, er stavemåten ofte litt forskjellig. Resultatet ble som kjent *Pengevirke* – et ord som ikke fantes fra før, verken på dansk eller norsk, men som vi etter hvert har vennet oss til. De første årene kom bladet ut med artikler både på dansk og norsk om hverandre, og redaksjonen besto av Ole Uggerby (Merkur) og Arne Øgaard og Jannike Østervold (Cultura).

Fra år 2000 har bladet kommet ut med 4 utgaver i året, pluss at det i 2004 ble laget et særtrykk om Nicanor Perlas, «aktivist i det globale civilsamfund». Fra starten av var det bare omslaget som var i fargetrykk, men fra 2003 ble hele bladet trykket i farger.

I 2006 tok Nina Høst-Madsen over som redaktør for den danske utgaven, og fra nr. 3/2007 ble bladet etter dansk initiativ oversatt, slik at vi fikk en ren dansk og en ren norsk utgave, men fortsatt med felles innhold. Fra nr. 1/2008 fikk vi ny dansk redaktør, Henrik Platz, som holdt på frem til nr. 2/2012, i nr. 3/2012 vikarierte Ann Hybertz Frandsen, og fra nr. 4/2012 tok Karl Johnsen over.

Fra nr. 3/2013 produseres dansk og norsk Pengevirke som to helt uavhengige blader. Det er ikke lenger noe organisert samarbeid mellom de to redaksjonene, men vi deler stoff med hverandre på forespørsel.

REDAKSJON OG PRODUKSJON I DAG

Redaksjonen for det norske Pengevirke har helt fra starten i 1999 bestått av Arne Øgaard og Jannike Østervold. De bidrar også selv jevnlig med artikler til bladet.

På grunn av tidligere samproduksjon med dansk Pengevirke ble bladet lenge trykket i Danmark, men det trykkes nå av Døvingen AS i Norge, på svanemerket trykkeri. Papiret er godkjent for Svane-merket, EU-Ecolabel, og det er både FSC-sertifisert og PEFC-sertifisert, samt ISO14001. Det trykkes i LED/UV-teknologi, som er bedre for miljøet og er energibesparende.

Vi vet at mange er glade i papirformatet når de skal lese lengre artikler,

og vi produserer bladet så miljøvennlig vi får til, men vi vet også at en del foretrekker å lese det elektronisk. Alle utgaver av Pengevirke ligger i pdf-versjon på cultura.no, og artikler fra de siste årene ligger også tilgjengelig i web-versjon.

Pr. desember 2019 er opplaget på ca. 4 200 eksemplarer, der størstedelen av opplaget distribueres til bankens kunder og enkelte eksterne abonnenter. Det er også mulig å abonnere på elektronisk utgave av bladet.

DELVIS FINANSIERT VED FRIVILLIGE BIDRAG

Pengevirke finansieres delvis med frivillige bidrag, og vi har gjort den interessante erfaringen at når vi sender ut en giro med åpent beløp og sier at selvkost er ca. 160 kr pr. år, og at det er frivillig abonnementavgift, så opplever vi at mange benytter friheten til å gi en ekstra gave. Enten bidragene er store eller små er de til stor oppmuntring og glede for oss som arbeider med bladet, en bekreftelse på at det sitter noen et sted der ute, som setter pris på arbeidet vi gjør.

På vegne av Pengevirkes redaksjon benytter jeg anledningen til å takke alle som opp gjennom årene har bidratt med penger og innhold til bladet. Uten dere hadde Pengevirke neppe eksistert i dag.

Tidligere temaer i Pengevirke:

3/2019: Fellesskapsløsninger og øko-samfunn	2/2012 Start din egen virksomhet	1/2005 Økonomi - lokalt og globalt
2/2019: Engasjement for framtiden	1/2012 Verdibasert bankdrift	4/2004 Håndarbeide, Kunst & håndverk
1/2019: Ånd og hånd	4/2011 Kreativitet og kultur	3/2004 Mellommenneskelige relasjoner
4/2018: Forandring er mulig	3/2011 Inkluderende økonomi	2/2004 Ungdom
3/2018: Markens grøde – jordbruk og foredling	2/2011 Hvordan skal vi bo og leve?	1/2004 Finansiering gjennom mikrokreditt
2/2018: Fri tid	1/2011 Livsfaser	4/2003 La det spire og gro
1/2018 Skaperglede	4/2010 Endringer	3/2003 Hvem setter pris på fremtidens fødevarer?
4/2017 Gaver og gavepenger	3/2010 Forbruk	2/2003 En annen verden er mulig.
3/2017 Lev godt med mindre penger	2/2010 Sunnhet og sannhet	1/2003 Økologisk byggeri
2/2017 Cultura Bank 20 år	1/2010 Eierformer	4/2002 Livsfaser
1/2017 Verdibaserte banker	4/2009 Ethiske og sosiale banker i bevegelse	3/2002 Når kulturer møtes
4/2016 Et mangfoldig næringsliv	3/2009 Innovasjon, gavepenger, fri forskning	2/2002 Penger
3/2016 Økologisk mat fra jord til bord	2/2009 Sosiale initiativer	1/2002 Nye organiserings- og eierformer
2/2016 17 mål skal forandre verden (FN's bærekraftsmål)	1/2009 Jordbruk og bearbeiding	4/2001 Kultur, humor og alternativer til den kommersielle julefest
1/2016 Utfordring, utvikling og livsgleder	4/2008 Kulturelt mangfold	3/2001 Det enkelte individ på vei. Kulturskapende, bæredyktig utvikling
4/2015 Delingsøkonomi	3/2008 Det meningsfulle liv	2/2001 Globalisering i hverdagen
3/2015 Klær	2/2008 Fair Trade	1/2001 Fødevarekvalitet
2/2015 Starte egen virksomhet	1/2008 Spar på energien	4/2000 Den sosiale tregrening og Camphill
1/2015: Levende, fruktbar jord	4/2007 Å gå mot strømmen	3/2000 Agenda 21 En dagsorden for det 21. århundre
4/2014 Verdi, visjon og handling	3/2007 Det gode initiativ	2/2000 Ny økonomi og bæredyktig produksjon
3/2014 Miljøvennlig hverdag	2/2007 Klimaendringer	1/2000 Ung 2000
2/2014 Kultur	1/2007 Mikrofinans	1/1999 Banker i bevegelse (Det første bladet som ble utgitt under navnet Pengevirke)
1/2014 Rikdom er å dele	4/2006 Mat, kvalitet og økologi	
4/2013 Utsyn	3/2006 Globalt og lokalt	
3/2013 Penger	2/2006 Verdier	
2/2013 Energi	1/2006 Global økonomi, politikk, handling	
1/2013 Nye fellesskap	4/2005 Dette nummer er viet det kreative uttrykk	
4/2012 Mat – bærekraftig og velsmakende	3/2005 Det sosiale – i lokal og globalt perspektiv	
3/2012 Utdannelse, utvikling og arbeidsliv	2/2005 Mat, vann og energi - lokalt og globalt	

20-årsdrømmen: Verden i 2040

✍ HEGE SKARRUD. LEDER I SPIRE 📷 SIMEN STRØM BRAATEN

Hvordan verden vil se ut i 2040 er vanskelig å forestille seg i den tiden vi nå lever i. På dårlige dager er det ikke noen fin tanke. Da fremskynder den et ønske om å ligge under bordet og bli der. Andre dager er det noe av det viktigste man har – en tanke om at fram i tiden har vi klart å lage et alternativ til dagens sosioøkonomiske- og økologiske krise. Jeg ønsker her å framheve den siste.

En framtid der mennesker og miljø er i sentrum. Hvor tanken om fortsatt økonomisk vekst er noe vi ser tilbake på og ler av (litt som bildene av oss selv fra videregående). Sammen har vi skapt et bærekraftig samfunn, der avgjørelser skjer i åpne og desentraliserte rom, og lykke og velstand defineres av alt annet enn størrelsen på lommeboka.

DEN NYE ØKONOMIEN

Økonomi, markeder og finans er ingenting i seg selv. De er blitt utviklet i et forsøk på å gi mennesker bedre liv. I dagens økonomiske system virker det som om vi har glemt det. I 2040 har vi igjen skjønnet at det gode liv for alle er målet, og økonomi er kun et middel.

Kostnaden ved å sette nyliberalismen til å løse problemer den ikke er skapt til å løse er klimaendringer og sosiale ulikheter kloden over. I 2040 jobber vi fortsatt med å rette opp skadene. Men, vi tenker annerledes nå. Vi forholder oss til en økonomi som er uløselig knyttet til naturødeleggelser og utslipp, som forstår nettopp slike konsekvenser, og som i sitt design aktivt motarbeider ødeleggelsene. Vi regner reelle kostnader og husker at vi bor på en planet med et begrenset ressursgrunnlag.

Vi lever ikke lenger i et forbruker-

samfunn, der elektronikk er skapt for å leve kun et kort liv så vi må erstatte den flere ganger i året. Hvor arbeidere er delt inn i øverst og nederst i en global verdikjede, og fordelingen av verdiskapingen likeså er urettferdig fra øverst til nederst. Nå har vi kvalitet og reparasjoner. Vi deler. Vi har en sirkulærøkonomi integrert i økonomien vår. Hvor fordeling av verdiskaping er rettferdig

”

Vi lever ikke lenger i et forbrukersamfunn, der elektronikk er skapt for å leve kun et kort liv så vi må erstatte den flere ganger i året. Nå har vi kvalitet og reparasjoner. Vi deler. Vi har en sirkulærøkonomi integrert i økonomien vår.

og miljø- og klimakostnadene nærmest ikke-eksisterende.

I 2040 kan vi skru på nyhetene uten å få en følelse av at verden går til helvete. Vi har klart 2030-målene, og vi er godt i rute for 2050-målene. Dette er mulig gjennom samarbeid og aktiv demokratisk deltagelse. Etter at Mercosur-avtalen gikk i vasken, endret vi på hvordan vi lager handelsavtaler. Fra lukkede rom, med hemmelig tekst, og ut i lyset. Endelig er menneskerettigheter, klima og miljø de viktigste prinsippene

i handelspolitikken. Men størst av alt er lokale markeder med lokale verdikjeder. Vi produserer hovedsakelig lokalt nå. Vår handel internasjonalt er mindre, fordi vi ikke trenger den.

VEIEN DIT

Også var det olja da. Det blir ikke lett å få til overgangen fra oljenasjon til en fornybar energinasjon. Men i 2040 har vi et olje- og gassfritt samfunn.

Da det ble tydeligere at klimakrisa var reell og hvilke konsekvenser den har for våre liv, klarte de klimastreikende unge, etter flere år i gatene, å overtale selv AP og Høyre. Nei, visst hadde ikke markedet klart å ta konsekvensene av olja. Økonomisk vekst som tiltak for å sikre mennesker og miljø var tydelig et feilgrep. Omfordeling av økonomien og samfunnets goder ble innført som tiltak. Offentlige investeringer i fornybar energi, grønne arbeidsplasser og jordbruk hindret arbeidsledighet.

At det skulle ta så lang tid for Norge å innse ansvaret for utslippene fra oljen vi solgte er i ettertid til å grine av. Været er fortsatt kjøpt i 2040, men det har i det minste stabilisert seg, og vi har fått tilpasset oss. At hele Norge har blitt Bergen er noe vi må leve med. Det har vel alltid vært fint i Bergen uansett.

MENNESKENE

Det måtte en avindividualisering av samfunnet til for å skape en bærekraftig verden. 'Race to the bottom' ga oss kanskje t-skjorter til 49 kroner, men til slutt innså vi at kostnaden for billige produkter var for høy. At verdi handler om mer enn BNP, og at velstand er mer enn å ha mest. Solidaritet lærte oss at vi

Hege Skarrud (f. 1990) er leder i miljø- og utviklingsorganisasjonen Spire. Hun har en master i internasjonale miljøstudier fra NMBU

som har mest må ta det største ansvaret. Europa ble karbonnegativt allerede i 2029, mens store deler av Asia fremdeles har utslipp.

Vi skapte byer og lokale markeder sammen. Reko-ringene som oppstod i 2019, startet en helt ny bevegelse av lokalt demokrati og marked. Råvareprodusentene fikk tilbake sin makt over både areal, produksjon og eget liv. Grossistene og de multinasjonale selskapene verdt milliarder måtte i 2030 legge opp. Folkets lokale markeder er det som styrer i 2040. Vi er aktive deltagere i å utarbeide byer og tettsteder. Vi har desentralisert makta.

Nok en utløsende faktor var innføringen av sekstimersdagen i 2021. Denne ga oss mer tid til å være borgere, medmennesker, venner, familie og oss selv. I 2040 jobber vi langt mindre. Det fremmer oss som et globalt fellesskap, hvor alle er en del av flokken.

Vår nye flokkmentalitet gjorde at FNs

”

Nok en utløsende faktor var innføringen av sekstimersdagen i 2021. Denne ga oss mer tid til å være borgere, medmennesker, venner, familie og oss selv. I 2040 jobber vi langt mindre. Det fremmer oss som et globalt fellesskap, hvor alle er en del av flokken.

Klimaforhandlinger begynte å gi resultater. Spesielt da president Alexandria Ocasio-Cortez satte i gang Green New Deal etter valget i 2024, kom framskrittene. Rike land begynte å ta ansvaret vi skylder verden. Etter fulgte også India, Kina og Brasil.

KOSTNAD OG EFFEKT

Det kostet mye å stanse klimændringene. Men den største kostnaden var at det tok for lang tid. 30-årene var preget av flere flyktningstrømmer på grunn av ekstremvær og mangel på drikkevann. Størst var bølgen fra land som var avhengig av smeltevann fra Himalaya. Når isbreene smeltet, forsvant også tilgangen på nok vann. Korallrevne er fortsatt et stort savn.

I 2040 dør ikke lenger barn av luftforurensning i storbyer i India og Kina. Verdens regnskoger vokser for hvert år som går. Norsk seterkultur lever i beste velgående, mye takket være at unge folk fikk tilgang på små bruk, og vi la om fra stordriftsfokuset. Vi jobber mindre og eksisterer mer. Vi har gått fra å være baller av angst som konkurrerer med hverandre, til å jobbe sammen om å bygge samfunnet. Mennesket og miljø står i sentrum. Det er godt å leve i 2040, selv om det regner i overkant mye. 🍃

Det kan gå bra

✍ ANNE WIRSTAD

Når jeg skal se 20 år frem, glir tankene først 20 år tilbake. Jeg var nærmest i panikk for om vi ville klare å avverge 'runaway global warming'; og det styrte de fleste av mine valg.

Fra tenårene hadde jeg vært sint på avskoging i Amazonas og på regjeringer som Chomsky så detaljert beskrev hadde initiert kupp etter kupp i Mellom- og Sør Amerika, Afrika, og Asia. Jeg var sint på det intrikate makt-mediasystemet, som manipulerte befolkningene til gang på gang å godta selv de mest groteske forbrytelser. Urbefolkninger med miljøvennlig levesett ble ødelagt overalt. Alle skulle med i konsum-konkurransen, enten de vil eller ei.

GRØNN FESTIVAL GA INSPIRASJON

Så ble jeg i 2002 introdusert til festivalen The Big Green Gathering i England. Frydefullt, fargerikt og sprudlende. 25 000 mennesker i nydelig harmoni, og alt av det beste var representert på ett sted. Den var drevet kun med mikro-generert vind-, sol- eller pedalkraft, uten noe fyll eller forsøpling, og med så mye glede, kreativitet og kunnskapsutveksling og så godt samspill og dyp forståelse for en bærekraftig fremtid, at det ga et enormt løft. Klart man kunne skape mye mer av det samme – permanent!

Jeg tok med meg påvirkningen til Syd-Spania, hvor jeg prøvde å etablere et opplevelsessenter for kultur og økologi. Et bra sted for å knytte forbindelser mellom øst, vest, nord og syd; med utveksling og samarbeid for å finne gode løsninger, både de som står i fare for å bli glemt og nye. Et senter hvor natur, mennesker og teknologi var i balanse, med fokus på natur og urkultur som fundament.

Tidligere hadde området vært fantastisk frodig og flott, men det var nå stort sett en forlatt ørken

i skyggen av intens agroindustri. Området var egnet for spredt bebyggelse og skoghager, som kunne regenerere området for å gjenskape 'paradis', som maurerne hadde kalt det.

Hovedproblemet var vann! Der, som så mange andre steder, som følge av skitten industri, både med hensyn til miljø og moral. Hvis vi kan skaffe tilstrekkelig med ferskvann, er kanskje ikke plassmangel problemet. Alle kan bare ikke bo i byer! Mange vil heller ikke det, selv om de føler de må. Om alle sto skulder til skulder, dekker vi ikke hele Isle of Man engang. Kan vi ha et positivt fotavtrykk?

NYE BYGGEMETODER KAN LØSE VANN- OG ENERGIMANGEL

I 2004 ble jeg kjent med en Open Source byggemethode, som med bruk av såpeskumisolasjon skulle kunne muliggjøre både nok drikkevann, mat og energi for en familie på 4 på 100 m², og snart etter vannrensningsmetodene til John Todd. Regenererende bosetninger ble straks mye mer sannsynlig.

Systemet er såpass mobilt at det relativt enkelt kan flyttes, og selv i ekstreme klima trenger det veldig lite energitilførsel for komfort. Det er billig nok til at det kan brukes til nødtelt, flyktningeleirer, økolandsbyer og til urbane takveksthus. Optimismen fikk igjen en stor boost, men businessver-

”

Jeg tok med meg påvirkningen til Syd-Spania, hvor jeg prøvde å etablere et opplevelsessenter for kultur og økologi. Et bra sted for å knytte forbindelser mellom øst, vest, nord og syd; med utveksling og samarbeid for å finne gode løsninger, både de som står i fare for å bli glemt og nye.

den kan være brutal. Det ble et stort EU-prosjekt ut av min innsats, men det ble styrt ut av mine hender og vekk fra Open Source. Nå vil jeg få det tilbake dit.

Det har vært vanskelig å beholde troen på fri fremtid. Men frø spirer, og noen vokser fantastisk godt. Transition Movement har eksplodert siden den gang, en bevegelse som samler og sprer gode ideer til enormt mange mennesker verden over, som setter i gang ulike tiltak. Å bygge sterke lokale nettverk og utvikle lokal økonomi er og blir mantraet deres – og mitt. Local

”

Det viktigste for meg i framtiden er at vi kan ha lokal selvråderett med desentralisert makt og eierskap, og at det tilrettelegges for sunne natursamfunn med permakultur og høy lokal selvforsyning.

Futures er på samme spor. Dette visste også EF Schumacher allerede i 1973 da han skrev *Small Is Beautiful – a study of economics as if people mattered*.

Det viktigste for meg i framtiden er at vi kan ha lokal selvråderett med desentralisert makt og eierskap, og at det tilrettelegges for sunne natursamfunn med permakultur og høy lokal selvforsyning. Vi må ha global utveksling av Open Source-metoder og teknologier og Open Space-nettverksbygging for å synliggjøre sosial kapital og løfte frem samarbeid og samhandling. Direkte demokrati og direkte handel med etiske og miljøgunstige varer blir normen. Hvem vi gir våre penger til er selvfølgelig kritisk. Samt hvem som får styre på

våre vegne. Grønnvaskingen til de store aktørene, via media eller politikere, må vi klare å gjennomskue! Også når teknologien er på ville veier! At dialog stenges ned svekker den muligheten.

For meg er det en kamp for det naturlige, fremfor det transhumane. Vekt på å styrke det åndelige, særegne og kreative i mennesket, fremfor kunstig intelligens. Open Source, fremfor monopolisering, Open Intelligence, fremfor skyggeledelse med maktbevaring som øverste prioritet. Kooperativer, fremfor megalomani.

OMSTILLING ER MULIG

Vi har gode nok metoder til å takle utfordringene vi står overfor, men hvordan vi organiserer oss blir utslagsgivende for hvem og hvor mange som vil klare seg. Kritisk er det å styrke folks muligheter til gode livsforhold blant slekt og venner i kjente omgivelser, for nettverk er sterke og besteforeldrekunnskapen nær. Natursamfunn er attraktive verden over allerede, og kan være et sterkt virkemiddel for en ny era hvor de positive trendene vinner over tåkelagt maktbegjær.

Et globalt Omstillingskooperativ kan blomstre frem raskt ved forhåndssalg av varer og tjenester, inkludert mat og hus. Med et eget økonomisk system

basert på realøkonomi og medlemsfordeler som incentiver til å drive det frem.

Jeg prøver å forene hodet og hjertet i tro på at verden kan være friskmeldt om 20 år, at vi vet hvem som ror skuta, hvor og hvorfor. Jeg håper at vi får oppleve en tid da permakultur- og sirkulærøkonomisk tenkning er en selvfølge, finanskrisen og inflasjonslureriet (for eksempel nå i repo-markedet) er ryddet opp i en gang for alle, det er null krig, og mye gjeld er slettet eller snudd mot miljøforurensere og kjeltringer. Maktmisbruk, underslag og manipulasjon av fakta er blitt nærmest umulig på grunn av systemtilsyn, tillitsnettverk og ytringsfrihet, og dette i seg selv er kanskje det viktigste på vår vei mot en fullverdig og sunn omstilling.

annewirstad@yahoo.com

Paradigmeskifte – er det mulig å endre vårt økonomiske system?

  STIG BRAATHEN

Spørsmålet om hvorfor systemdebatten blir viet så liten plass innen politikk og samfunnsdebatt ser ut til å oppta stadig flere av oss. Mange og lange samtaler med et bredt utvalg av mennesker ga meg en bekreftelse på at fremtidens utfordringer ikke kan løses uten et paradigmeskifte. Business as usual is no longer an option. En systemendring er nødvendig for å bringe oss inn i fremtiden. Jeg tok derfor et initiativ for å bringe diskusjonen frem i lyset igjen i sommer.

De siste årene har vi hørt mye om klimakriser og finanskriser, men vi har hatt altfor lite debatt om det økonomiske systemet som styrer oss. Erkjennelsen av at dette systemet ikke er egnet for å løse de utfordringer vi står overfor på sikt må få plass i vår bevissthet. På tross av at de fleste etterhvert forstår at vekstøkonomisystemet medfører stadig større belastninger og overforbruk av ressurser, er ikke motkreftene

mobilisert i stor nok grad.

Er det fordi det er lettere å fortrenge realitetene, eller er det fordi vi er redde for å gi avkall på noe? Vi vet jo egentlig at vi må redusere produksjon og forbruk. Vi vet også at vi som har satt størst spor etter oss må redusere mest. Ville det ikke vært smartere å debattere løsninger for å finne den beste overgangen til et system som ivaretar likevekten på planeten i fellesskap? Innenfor demokratiske rammer er vi nødt til å gjøre en innsats før det er for sent. De kreftene som er tjent med dagens system er i et klart mindretall, men dessverre meget sterke.

Tankene er mange og utfordringene er enorme. På tross av enorm produksjonsvekst har vi ikke klart å løse fattigdomsproblemene på planeten, eller skulle vi heller sett det fra den andre siden – et rikdomsproblem? Vi sliter med avtagende livskvalitet, utenforskap og ensomhet i de rikeste delene av verden. Konkurransen og kamp om tid og ressurser spiller oss stadig lengre bort fra naturen, som vi tross alt er en del av. For å ivareta fortsatt vekst i økonomien fristes vi med økt kjøpekraft og større profitt. I all politisk diskusjon dreier det

seg ensidig om å skape arbeidsplasser og å bidra til økonomisk vekst. Dette medfører stadig større behov for energi og ressurser. Samtidig trues vi av klimaendringer og tvinges til å ødelegge en stadig større del av vårt viktigste livsgrunnlag – naturen – for å gjennomføre såkalte grønne skift. Så lenge økonomien skal vokse, vil nye behov for ødeleggelser tvinge seg frem, kanskje til og med uten at bruken av ikke-fornybar energi reduseres.

Et system basert på at det skal produseres og forbrukes stadig mer er en umulighet. Vår vakre blå planet har en begrensning, og selv om lagrene av ressurser har vært store, er det i det lange løp ikke mulig å forbruke mer enn tilveksten gir. Vi har i løpet av en relativt kort tidsepoke gått fra å ha enorme overskudd av ressurser til å forskuttere fremtidens øremerkede ressurser. Det er ikke rart at dagens yngre generasjon fylles med angst for fremtiden, og at det samtidig innføres begreper som skam. I stedet for å påføre vår fremtid angst og skam burde vi vel alle være enige om at det de trenger er fremtidstro, håp og kjærlighet? Eller er egoismen

så påtrengende at vi overser vår plikt til å dele? Jeg velger å tro at kjærligheten til oss selv, våre medmennesker og til alt annet i all-naturen er vår innerste og sterkeste drivkraft. I dagens samfunn har vi alle et behov for å gjenfinne den kollektive energien som bringer oss livskvalitet og lykke.

Troen på en fremtid fylt av harmoni og kjærlighet er vår viktigste forutsetning for å lykkes. Angst og skam må ikke lamme oss. Det er lagt ned en fremragende innsats fra mange hold for å komme frem til økonomiske systemer som ivaretar likevekten på planeten vår. Den store utfordringen blir å rive seg løs fra dagens system og bygge en bro over til et varig levedyktig system. Det er denne oppgaven vi må samle oss om – hvis vi ønsker en fremtid. Erkjennelsen av at denne overgangen kan bli både smertefull og krevende er vi nødt til å ha med oss, men sammen vil menneskeheten klare dette hvis vi virkelig ønsker det. Hvorfor skulle vi ikke det? En annen måte å tenke og å handle på er fullt mulig, og det er det som er et paradigmeskifte.

I første omgang har en del mennesker engasjert seg og etablert en gruppe på Facebook:

Paradigmeskifte - verden trenger systemendring nå

Gruppe

202 medlemmer

✓ Er medlem

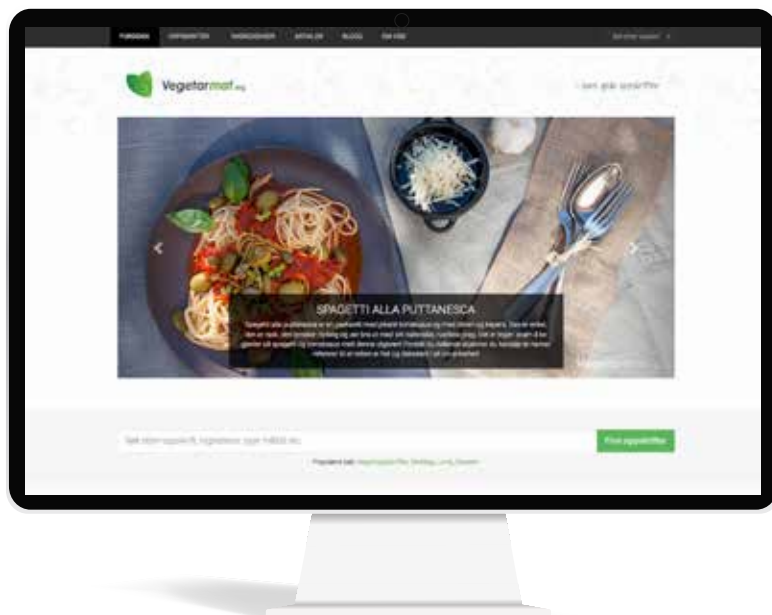
Vi er i gang med møtevirksomhet og samtaler om mulige veier videre. I første omgang vil det være utrolig viktig å få en bred samfunnsdebatt om temaet, og derigjennom nå frem med en positiv bevisstgjøringsprosess som fører til handling. Vårt felles fundament er forståelsen av at vekstbesettelsen er hovedproblemet i dagens verden, og at utfordringene ikke kan løses gjennom blind tiltro til teknologi. Med kjærlighet skal fremtiden vinnes. Velkommen til vår Facebook-gruppe for å engasjere deg.

Smånytt

Vegetarmat på nett

1 av 4 nordmenn ønsker å spise mindre kjøtt av hensyn til klimaet, og mange er interessert i å prøve vegetariske alternativer. Men hvis man ikke er vant til å lage vegetarmat, er det ikke så lett å vite hva man skal finne på å servere. På vegetarmat.no kan du finne inspirasjon til hva du kan spise på en kjøttfri mandag eller til et vegetarisk eller vegansk måltid når som helst i uken. Nettsidene inneholder også en blogg med blant annet omtale av ingredienser, produkter og bøker og temaer relatert til kosthold.

vegetarmat.org @Vegetarmat.org

Bilde: Freepik.com

Sirkulær framtid

Framtiden i våre hender har utgitt rapporten «Sirkulær framtid – om skiftet fra lineær til sirkulær økonomi». Rapporten er skrevet av Ebba Boye – som for øvrig er styremedlem i Cultura Bank. Istedenfor bruk-og-kast-modellen, som er den dominerende i dagens forretningsliv, forutsetter sirkulærøkonomien at avfall betraktes som ressurser som kan gjenbrukes, og at forretningsmodellene omstilles til å støtte opp under at vi får mer leie, leasing og deling istedenfor å eie selv. På den måten vil det bli mer lønnsomt for bedriftene å lage produkter som kan repareres og som har lengre levetid. Kort sagt: Vi må redusere forbruket og ta vare på de materialene som er i omløp. Rapporten, som er på 60 sider, kan lastes ned gratis: <https://bit.ly/31DDFW0>

Podcast med sosiale entreprenører

I Ferd Sosiale Entreprenørers nye podcast *Impactpodden* kan du høre Katinka Greve Leiner intervjuere gründere som har startet virksomheter som løser samfunnsutfordringer. Noen er i oppstartfasen, andre har holdt på i flere år, og de deler generøst av sine erfaringer og historier om hvordan det er å bygge en virksomhet som skal kombinere idealisme og samfunnsnytte med en bærekraftig forretningsmodell. Målet er at Impactpodden skal bidra til deling av erfaringer og kunnskap om sosialt entreprenørskap, slik at flere kanskje velger å bli – eller aktivt støtte – sosiale entreprenører. Du kan laste ned og abonnere på Impactpodden gjennom Spotify og iTunes.

ferd.no/sosiale_entreprenorer/podcast/

Katinka Greve Leiner intervjuer Kjartan Eide fra Trivselsleder.

Dugnadsforskning på plantetradisjoner

Universitetsmuseene i Oslo ønsker å invitere alle som interesserer seg for plantetradisjoner til å bidra med dugnadsforskning. Forskningsprosjektet *Mennesker og planter* gjennomføres i regi av Naturhistorisk museum i samarbeid med Kulturhistorisk museum fra 2018 til 2021. Deler av prosjektet baseres på dugnadsforskning der de ønsker å få informasjon om hvilke plantetradisjoner som holdes i hevd i Norge i dag.

Du kan enten bidra med å transkribere gamle håndskrevne brev eller med å dele din kunnskap om bruk av ville planter.

www.nhm.uio.no/forskning/prosjekter/mennesker-og-planter/

Foto: Benjamin Ward

Ujålete mat

Per Viderup og Magnus Børmark har nå kommet med en revidert utgave av deres populære kokebok *Mer kål, mindre jål*, med nye friske bilder. Her finner du enkle oppskrifter på sunne, plantebaserte retter, med få ingredienser og fiberrike naturlige råvarer. Boken legger vekt på å lære deg teknikker og måter å jobbe på, som gir deg trygghet til å eksperimentere videre på ditt eget kjøkken.

merkål.no

✳ Kunde i Cultura Bank

Nytt senter og spennende studietilbud på BI

På BI har flere enheter gått sammen om å starte et nytt *Center for Sustainability and Energy*, der blant annet det tidligere *BI Center for Green Growth* og *Center for Energy* inngår.

Blant studietilbudene til det nye senteret finner du *MBA in Sustainable Business*, et kortere kurs, *Bærekraft som konkurransefortrinn*, og kurs i sirkulærøkonomi.

www.bi.no/studier-og-kurs/kurs/spesialkurs/barekraft-som-konkurransefortrinn/

Billede: Adobe Stock

Det er veldig viktig at geitene er mest mulig ute på beite, og at de har god plass i fjøset, slik at det blir en god dyrevelferd, sier Hugo Vink.

Prisbelønte oster fra Lofoten

✍ STIAN TORSTENSON 📷 SCOTT OG SOLVEIG GILMOUR

Mellom Steinfjorden og Saupstad-tinden, i en frodig dal, ligger Lofoten gårdsysteri. Der forvandles økologisk geitemelk til smakfulle oster, og de prisbelønte ostene eksporteres til og med til Paris. De grønne fjellene rundt gården er et ypperlig beiteområde til geitene og turområde for folk.

Hugo Vink og Marielle de Roos driver et allsidig biologisk-dynamisk gårdsbruk. Paret kommer opprinnelig fra Nederland. De kjøpte Saupstad gård i år 2000 med lån fra Cultura Bank og la den om til økologisk drift.

Kvalitet, økologi og den gode smaken står sentralt hos Lofoten Gårdsysteri.

På ysteriet produseres blant andre osten Steinfjording i tre forskjellige varianter, brennesle, bukkehornskløver og havsmak. Steinfjording med havsmak er tildelt Spesialitet-merket. Merkeordningen Spesialitet er en offisiell merkeordning som viser forbrukeren veien til god lokalmat- og drikke. De produserer også ferskost og pølse av kje kjøtt.

Hugo frakter geitemelken i tanker til ysteriet der den blir oppvarmet til ønsket temperatur. Så tilsettes syrningskultur og deretter løype, slik at melkeproteinene koagulerer og skiller seg fra mysen.

Siden vi bare baserer oss på det som vokser i området, får produktene mye mer særpreg enn om vi skulle brukt kunstgjødsel. Det påvirker melkens smak og kvalitet, forteller Hugo Vink.

Cultura Bank har gitt lån til å bygge ny kafé og butikk der gjester kan smake på de fristende produktene. Gården tar i mot besøk av enkeltpersoner og smågrupper, som vil lære om småskala osteproduksjon og smake på gårdens produkter. De driver også skolehage i samarbeid med en lokal skole, arrangerer fjellturer og tilbyr overnatting.

✳ Kunde i Cultura Bank

Vil du se flere bilder og video fra Lofoten gårdsysteri? Se våre nettsider www.cultura.no/gardsysteri

Kan du hjelpe oss å verve flere Cultura-kunder?

Vi har ikke flotte vervepremier, men med flere kunder vil vi ha mer å låne ut til meningsfulle prosjekter og bedrifter som kommer samfunn og miljø til gode.

Klistremerke «Stolt kunde»

Er du en stolt kunde i Cultura Bank og vil vise det, så sender vi deg gjerne et klistremerke.

Pengevirke vil gjerne ha flere lesere

Vi sender gjerne ett eller flere ekstra eksemplarer av Pengevirke til deg som har en kafé, en butikk, et venteværelse eller et annet sted der det kommer folk som kan synes det er hyggelig å ha noe å bla i. Si fra hvis du vil ha ett eller flere eksemplarer tilsendt fast. Hvis du ikke selv er eier av stedet, så ber vi om at du avklarer med eieren først, så bladet ikke blir oppfattet som spam. Vi gjør oppmerksom på at det blir sendt ut giro med Pengevirke nr. 1 hvert år som kan benyttes til å betale frivillig abonnementsavgift.

Send oss en e-post til cultura@cultura.no

med hva du ønsker og antall eksemplarer.

Brosjyrer

Har du et sted der det passer å legge ut brosjyrer for Cultura Bank, så sender vi deg gjerne en bunke.

Kunngjøring fra valgkomiteen

Cultura Banks styre velges av bankens innskytere og eierne av bankens egenkapitalbevis gjennom et forstanderskap med tolv medlemmer, herav tre representanter for de ansatte. Styret har syv medlemmer. Det er jevnlig behov for nye medlemmer både til styre og forstanderskap. Valgmøtene er i februar og mars, men valgkomiteens arbeid pågår gjennom hele året.

Vi ber om forslag til medlemmer til styre og forstanderskap med en kort begrunnelse om hvorfor du mener at han eller hun som du foreslår er egnet for denne oppgaven.

Fristen for å sende inn forslag er 10. januar 2020. Innspill kan sendes til valgkomiteen ved Rune Horne, rh@cultura.no, eller pr. brev til Cultura Bank v/ Rune Horne.

Artikler fra Pengevirke i ny bok om økologisk økonomi

Vi gratulerer Pengevirkes faste spaltist, Ove Jakobsen, med hans nye bok *Økologisk økonomi - Et perspektiv fra fremtiden*, som blir publisert på FLUX forlag omtrent når dette bladet går i trykken. En viktig del av boken består av en rekke artikler som tidligere har vært publisert i Pengevirke.

Cultura Bank var her

Internasjonalt bankmøte i Leeds

En gang i året møtes representanter for de europeiske bankene som er medlemmer av Global Alliance for Banking on Values for å utveksle erfaringer og lære av hverandre, og i år besøkte vi Ecology Building Society i Leeds. Stian Torstenson deltok i gruppen som arbeider med «marketing» og Jannike Østervold deltok i gruppen som arbeider med «metrics» og «impact measurement». Fra gammelt av hadde praktisk talt hver eneste by i England sin egen «Building society», mennesker som kom sammen for å se hvordan de kunne utvikle lokalsamfunnet. Nå er det bare 43 slike foreninger igjen. Ecology Building Society, som ble startet i 1981, er den yngste av dem. De arbeider både med å sette i stand gamle hus og gjøre dem mer energieffektive og med å bygge nye, bærekraftige bygg.

Om vi ikke hadde skjönt det før, så forsto vi at vi var i en finansinstitusjon som drev med økologisk byggeri da vi ble invitert inn i møterommet, som var et rundt halmhus med grønnsakhage utenfor.

Møterommet til Ecology Building Society i Leeds. Foto: Jannike Østervold

Climate Change Commitment

I 2015/2016 tok 9 nederlandske finansinstitusjoner initiativ til å starte et prosjekt for å måle sin klimapåvirkning og inkludere det i sin rapportering. De kaller prosjektet PCAF (Partnership for Carbon Accounting Financials). På Global Alliance for Banking on Values (GABV) sitt 10-årsjubileumsarrangement i Vancouver i 2019 sluttet over 20 av medlemmene seg til dette initiativet, under betegnelsen «Climate Change Commitment» (3C), deriblant våre skandinaviske kollegaer Ekobanken og Merkur andelskasse. Cultura Bank har også sluttet seg til prosjektet. Bankene forplikter seg til at de i løpet av en treårsperiode skal arbeide for å rapportere om klimapåvirkningene av deres låneportefølje og investeringer, og at klimaeffektene skal være innenfor Parisavtalens målsettinger. En metoderapport fra nordamerikanske PCAF-banker kan leses her: <https://bit.ly/2BTOhMR>

carbonaccountingfinancials.com

Kulturhuset Hovtun

Lørdag 7. september var vi på besøk hos bankens lånekunde Kulturhuset Hovtun i Hurum under Klokkearstuedagen. Det var et rikholdig program på utescenen hele dagen og nyåpning av Klokkeren landhandel og spiseri i flotte nyoppussede lokaler. På Klokkeren fikk vi kjøpt deilige vaffer og varm kaffe, og i butikken fant vi et utvalg økologiske matvarer og grønnsaker fra lokale bønder, blant andre Bergsmyrene gård, som også har lån i banken.

Kulturhuset Hovtun er blitt en realitet takket være et sterkt lokalt engasjement, der privatpersoner har bidratt med betydelig egeninnsats. Bygget er finansiert med lån i Cultura Bank i tillegg til private lån. Oppussingsarbeider og innredning har kommet på plass gjennom dugnad, gaver og innsamlinger.

På grunn av regnvær ble konsertscenen flyttet inn, og da kom selvfølgelig sola inn av vinduet! Her spiller Ruby Red & the Moonshine Brothers. I tillegg spilte blant annet Laughing Stock og Bra folk. Foto: Scott Gilmour

Økologisk landbruk

etableringslån/ generasjonsskiftelån

Etableringsfasen som ny, ung gårdbruker – enten gården er overtatt på det frie marked eller gjennom et generasjonsskifte – byr gjerne på økonomiske utfordringer. Som et bidrag til å hjelpe ny(e) eier(e) i gang, kan vi tilby et etablerings-/generasjonsskiftelån på gunstige vilkår i form av en renterabatt og avdragsfritak i oppstartsfasen. Nedenfor vises vilkår på noen av våre produkter til økologisk landbruk:

ETABLERINGSLÅN/ GENERASJONSSKIFTELÅN:

Etableringslån er for deg som er under 45 år, og som er i ferd med å etablere deg som gårdbruker på konsesjonspliktig eiendom (førstegangskjøp, eller generasjonsskifte).

- Gjelder lån mellom kr 500 000 og kr 3 500 000
- Belåning inntil 85 % av eiendomsverdi
- Renterabatt i de første 3 årene
- Avdragsfritak i inntil 3 år
- Ingen termingebyr
- Løpetid inntil 25 år ut over avdragsfri periode
- Nominell rente p.t. er 3,4 % (eff. 3,46 %)
- Evt. lån ut over 3 500 000 gis på ordinære vilkår

LANDBRUKSLÅN:

Landbrukslån er et nedbetalingslån med inntil 25 års løpetid med pant i konsesjonspliktig landbrukseiendom.

- Belåning inntil 80 % av markedsverdi
- Ingen termingebyr
- Rentevilkår p.t.:
 - » Lån over kr 1 mill., innenfor 60 % av eiendomsverdi: Nominell fra 3,7 % (eff. 3,77 %)
 - » Lån under kr 1 mill., innenfor 60 % av eiendommens verdi: Nominell fra 4,05 % (eff. 4,15 %)
 - » Lån ut over 60 %, innenfor 80 %, av eiendommens verdi: Nominell fra 4,75 % (eff. 4,86 %)

RAMMELÅN:

Rammelån er en fleksibel låneramme innenfor 60 % av eiendommens verdi, der du selv bestemmer nedbetaling og opplåning.

- Gjelder ramme mellom kr 100 000 og kr 1 000 000.
- Du betaler kun rente på faktisk bruk, ikke hele lånerammen
- Rentevilkår p.t.: Nominell fra 3,7 % (eff. 3,76 %)

Foto: Adobe Stock

Nytt fra CulturaFlokk

SPØRSMÅL OG SVAR:

✍ JANNIKE ØSTERVOLD

Hvilke prosjekter tar CulturaFlokk imot?

Cultura Banks folkefinansieringsplattform Cultura Flokk er åpen for alle – det er ikke nødvendig å være kunde i Cultura Bank. Men formålet må på en eller annen måte skape en mer-verdi for samfunnet og være bra for mennesker og/eller miljø. Hvis du samler inn penger til en forening eller organisasjon, må den være registrert i Brønnøysundregisteret.

Hva skal til for å få et vellykket innsamlingsresultat?

Resultatet avhenger helt og fullstendig av hvor hardt prosjekteieren jobber med nettverket sitt. Selv om du har en kjempegod idé, hjelper det fint lite hvis ingen vet om den. Det er de færreste som går inn på CulturaFlokk for å se «er det noen bra prosjekter jeg kan støtte her i dag?» - de aller fleste

kommer dit fordi de har fått tilsendt lenken til et bestemt prosjekt.

Må jeg være på Facebook for å bruke CulturaFlokk?

Nei, det må du ikke. Selv om mange bruker Facebook til å dele prosjektene sine, går det helt fint å distribuere lenken på andre måter, for eksempel i et nyhetsbrev eller en e-post.

Vi har arrangert flere folkefinansieringsverksteder i 2019, og de fleste prosjektene som deltok har etter hvert fått publisert prosjektene sine. Et av prosjektene som deltok på vårt siste verksted var Liv i Leire, som vil lage keramikkverksted i Hurdal.

LIV I LEIRE TIL HURDAL!

Et keramikkverksted med plass til deg!

Grunnlegger: Sissel Brevik

Prosjekteier: Eva Linda Ménétrier

Liv i Leire ble startet av gründer Sissel Brevik i Oslo i 2013. Siden har prosjektet vokst til flere avdelinger i Oslo (Grünerløkka & Frogner), Ski, Moss, Bærums Verk og nå sist i Lillestrøm. Det er blitt til en familie av keramikkverksteder der hobbykeramikere kan holde på med leire i et fellesskap, i fullt utstyrte verksteder.

De fleste synes det ser gøy ut å lage ting med leire eller husker at de prøvde det på skolen og kjenner igjen den gode følelsen. Keramikk er blitt kjent som en god form for terapi og meditasjon.

Nå vil Liv i Leire til Hurdal! En liten kommune midt i vakker natur ca. 1 time nord fra Oslo og en halv time fra Gardermoen. Her er det stort fokus på miljø, og her kan Liv i Leire sitt verksted blomstre og gi flere mulighet til å holde på med en bærekraftig og givende hobby. Hvis du holder på med leire, gjør du noe bra for både miljøet og din indre bærekraft.

Hos Liv i Leire vil det holdes kurs i grunnteknikker som vil gjøre deg klar til å starte med å arbeide selvstendig med keramikk. Deretter kan du leie verkstedplass til å jobbe med leire akkurat når det passer for deg.

Vi brenner for å skape et kreativt miljø og en koselig møteplass her i Hurdal. All støtte vi får vil hjelpe oss med oppstarten av verkstedet. Vi trenger utstyr i form av keramikkovn, dreieskiver og håndverktøy så vi kan åpne verkstedet vårt i begynnelsen av neste år!

Vi oppfordrer Pengevirkes le-sere til å støtte dette prosjek-tet gjennom Cultura-Flokk: <http://fnd.uz/livileire>

Prosjekter som har fått støtte fra Cultura Gavefond november 2018 – august 2019

Søkere til Cultura Gavefond

Cultura Gavefond er opprettet med utgangspunkt i verdigrunnlaget som Cultura Bank bygger på og har til oppgave å støtte utviklingsoppgaver innenfor bærekraftige og samfunnsnyttige formål. I dagens situasjon har Gavefondet begrensede midler til utdeling og kan støtte konkrete tiltak med beløp i størrelsesorden 3 000–15 000 kroner. Gavefondet gir ikke midler til drift.

Søkere må i tillegg til en beskrivelse av prosjektet legge ved budsjett, finansieringsplan og spesifisering av søknadsbeløpet. Søknad sendes til Cultura Gavefond c/o Cultura Bank på e-post cultura@cultura.no eller i brev til Cultura Bank, Postboks 6800 St. Olavs plass, 0130 Oslo

Søknadsfrister: 15. mars, 15. august og 15. november

Cultura Gavefond formidler gjerne din julegave.

En julegave til Cultura Gavefond gjør det mulig for gavefondet å støtte flere gode prosjekter. Konto 1254 05 19208.

Alternativ økonomi

PODCAST OM ALTERNATIV ØKONOMI

Gavefondet har gitt tilskudd til kjøp av teknisk utstyr til podcast-serien *Alternativ økonomi*, som vil belyse alternativer til dagens dominerende økonomiske system.

STEINERUKA 2019

Gavefondet har gitt støtte til billettfrie arrangementer i Litteraturhuset under Steineruka 2019.

BYGDØY KONGSGÅRD

Gavefondet har gitt støtte til Kongs-gårdseminaret 2020, med tema økologisk økonomi.

Økologi

SOGN JORD- OG HAGEBRUKSSKOLE

Gavefondet har gitt støtte til utgivelse av veiledningshefte i økologisk entreprenørskap og samfunnsomstilling.

HURDAL ØKOLANDSBY ANDELSLANDBRUK

Tilskudd til kjøp av vanningsanlegg for Debiosertifisert andelslandbruk. Samvirket har 101 aktive andelshavere, foruten barne- og ungdomsandeler og samarbeider også med barnehagen, så barna kan bli kjent med økologisk grønnsaksdyrking.

HURDAL BIRØKTERLAG

Hurdal birøkterlag har fått støtte til kjøp av barnebidresser og beskyttelseshansker for å kunne tilby skoleelever en dag i bigården.

FRILUND GÅRD

Gavefondet har gitt støtte til Frilunds venner til gjennomføring av et arrangement med åpen gård og låvekonsert.

Sosial integrering

NABOLAGSHAGER

Foreningen Nabolagshager jobber for grønn byutvikling og sirkulærøkonomi og skaper grønne arbeidsplasser for minoritetsungdommer gjennom å dyrke kortreist mat på byens tak. Prosjektet har fått støtte til kjøp av skyggeseil for å gjøre taket mer anvendbart til utleie, noe som vil gjøre prosjektet mer økonomisk bærekraftig.

VEIEN UT

Stiftelsen Veien Ut driver rusbehandling. De har fått støtte til innredning av storkjøkken for enkel matproduksjon, som skal gi arbeidstrening for deltakerne og styrke deres kunnskapsnivå rundt kosthold og ernæring.

YES KILIMANJARO

Stiftelsen YES Kilimanjaro har fått tilskudd til utveksling mellom Vidaråsen

Landsby og Gabriellasenteret i Kilimanjaro-regionen i Tanzania, for å videreutvikle verkstedene på Gabriellasenteret.

ALENEFORELDREFORENINGEN

Aleneforeldreforeningens lokallag i Asker og Bærum har fått støtte til sosiale tiltak mot ekskludering, så medlemmene kan få delta på gode aktiviteter i en sosial setting.

KLOKKEKLOVNENE

Klokkeklovnene består av 20 profesjonelle trente klovner med spesialkompetanse på demens. De har fått støtte til å besøke sykehjem i Oslo.

RASK BERGEN

RaskBergen er en frivillig organisasjon som organiserer utlån av sportsutstyr til barn og ungdom. Gavefondet har gitt tilskudd til innkjøp av vintersportsutstyr.

TJENSVOLL FOTBALLKLUBB

Tjensvoll fotballklubb har fått tilskudd til å arrangere gratis aktivitetsferie for barn og ungdom.

FREDRIKSTAD FRIKIRKE SPEIDERGRUPPE

Speidergruppen har fått tilskudd til å støtte leirdeltakelse for speidere med dårlig økonomi.

LILLEHAMMER FRIVILLIGSENTRAL

Gavefondet har gitt støtte til leie av svømmehall for å arrangere svømmetrening for innvandrerkvinner.

CARITAS SPRÅKKAFE

Caritas Arendal har fått støtte til oppstart av språkcafé, en ukentlig møteplass for innvandrerkvinner som vil forbedre norsken sin.

VANG JAKT- OG FISKEFORENING

Foreningen har fått støtte til å arrangere aktivitetstilbud for voksne med ulike behov for tilrettelegging.

Kunst og kultur

GJØVIK KUNST- OG KULTURSKOLE

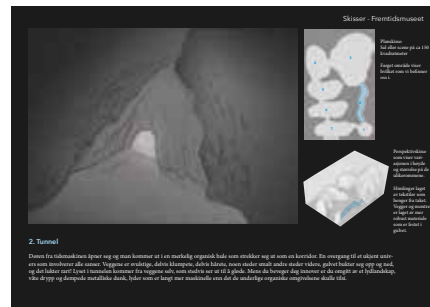
Skolen har fått støtte til å utvikle sitt vennskapssamarbeid med den Dominikanske Republikk.

MUSIKKPRODUKSJON I MALAWI

Det malawisk norske plateselskapet Ujeni Records har fått støtte til å gi opplæring i lydteknologi og musikkproduksjon for talentfulle musikere og produsenter i Malawi.

SCENEKUNST FOR BARN

Gavefondet har gitt skrive støtte til forestillingen *Framtidsmuseet*, et scenekunstprosjekt for barn.

FOTOUTSTILLING

Sela design ved Trine Halvorsen-Kvalnes har fått støtte til gjennomføring av fotoutstilling. Tema for utstillingen er «det vakre i det forfalne».

KONSERT

Gavefondet har gitt Ary Morais støtte til gjennomføring av en sensommerkonsert med unge, talentfulle afrikanske musikere i Norge.

BOK OM UNDERVISNINGSKUNST

Gavefondet har gitt støtte til nyttegivelse av boken «Undervisningskunst og kunsterisk undervisning i Steinerskolen – Idé og erfaring».

Hva naturen kan gjøre for oss

✎ JANNIKE ØSTERVOLD 📷 TORLEIF SKALAND

Det skjer noe med oss når vi kommer ut i naturen – det benytter Susanne Maria Genneper seg av når hun tar med seg sine coaching-klienter ut i det fri.

«Naturen er ikke bare en erstatning for et kontor, det er en inspirator som påvirker oss dypt», sier Susanne og peker rundt seg i Culturas lokaler. «Dette er et fint kontor, men likevel, begrensninger overalt: fire vegger, et lite vindu, lav takhøyde, skjermer. Hvis du bare går ut noen skritt til Vår Frelzers gravlund og ser himmelen og løvtrærne som har begynt å få rød og orange farge, så vil hele måten du sanser og oppfatter omgivelsene på endre seg fullstendig – og også din fysiologi. Det er kanskje nok med ti minutters gange til vi stresser ned, kortisolnivået og blodtrykket synker, pulsen blir langsommere, vi får mer oksygen. Alle disse fysiologiske effektene virker også inn på følelser, tenkning og kreativitet. Følelsene blir roligere og mer harmoniske, tenkningen blir mer positiv, og kreativiteten utløses. Du får plutselig masse plass å boltre deg på – rundt deg og inni deg.»

Susanne utnytter disse virkningene for å få større effekt av coachingen. «For når du skal snakke om ting som er veldig personlige og ligger dypt i

deg, kan det være forstyrrende at du må sitte i et lite rom og se en person i øynene.»

FELLES SANSEOPPLEVELSER SKAPER FORTROLIGHET

«Når vi er ute, kan vi gå ved siden av hverandre. Vi kan bruke sansene, se på fuglen som letter, høstløvet, bølgene på innsjøen. Disse felles sanseopplevelsene gir en intuitiv form for fellesskap, som skaper fortrolighet på en helt annen måte enn på et kontor. Det er en effekt som er utrolig fruktbar for coachingsamtaler. Og så har du alt rundt som kan gi deg inspirasjon til problemstillingene. Ta en plante for eksempel, det skjer ting rundt planten som har veldig mye å si for om den kan vokse eller ikke, den kan ikke ses isolert. Årstiden, været, dyr som spiser på den. Når vi er der ute, skjønner vi lettere at også vi mennesker er en del av naturen. Hva slags «jord» trenger du for å vokse godt, hvilke betingelser trenger du i din biotop? Hva gjør deg godt hos andre mennesker? Naturen leverer oss bilder, som gjør det lett å bli i analogier. Vi kan for eksempel så frø i jorden, det trenger tid for å vokse. Det finnes frø som trenger årevis. Sånn er det også hos oss. Noen ting vi befatter oss med i livet vokser veldig raskt og godt, mens andre er så

Når vi er ute, kan vi gå ved siden av hverandre. Vi kan bruke sansene, se på fuglen som letter, høstløvet, bølgene på innsjøen.

sensitive og ligger så dypt inne i oss, at de trenger mer tid og må vannes for å kunne spire.

Ta et tre som vokser rart. Du tenker jo ikke at det skulle være annerledes, at det skulle vært strømlinjeformet, du aksepterer det slik det er og synes til og med det er vakkert. Det er slik vi bør kunne se på menneskene, på oss selv, slik du nå en gang er – få fram de kvalitetene du har og det du har å bidra med – slik du er.

I naturen er det helt naturlig å ha pauser i samtalen. Da går vi et lite stykke på vei i fellesskap, min samtalepartner ser kanskje utover innsjøen, fordøyer spørsmålet og lar følelser eller tanker komme opp når tiden er inne. Behovet for raskt å svare noe «intelligent» som ellers ofte oppstår, blir borte som dugg for sola.»

NATUREN SOM LÆREMESTER

«Hvis vi ønsker å ha regenerativ utvikling for menneske og samfunn, må vi se på naturen som læremester. Det kan brukes i sosial utvikling, personlig utvikling og samfunnsutvikling. For eksempel: Uansett hva jeg har gjort i mitt liv, er det ikke bortkastet. I naturen finnes det ikke søppel. Alt er på en eller annen måte næring eller av nytte for andre vesener. Hva kan jeg lære av situasjoner som jeg oppfatter som bortkastet?

Eller feedback-mekanismer. Naturen bruker det for å balansere. For oss er det egentlig ikke annerledes. Hvis jeg kan la være å tro at enhver kritikk er et angrep og heller ser på det som feedback som jeg kan lære noe av, så kan jeg gjøre bittesmå endringer som ikke føles for mye, og avvente hvordan de virker. Sånne små justeringer kan en også se i naturen. Langsomme endringer over tid.»

Hvem tenker du at dette passer for?

«Det egner seg spesielt godt mot stress, nedtrykthet, overveldelse, mangel på mening og rådvillhet. De tilstandene som vårt moderne teknologi- og tempofrelste samfunn gjerne har som uønsket bivirkning. Vi har omtrent ikke tid til å følge etter og fordøye det som skjer. Jeg mener også at coaching i naturen egner seg riktig godt for ledere. De har ofte en hverdag som er kaotisk: Stadige møter og avbrytelser, uforutsette hendelser, vanskelige dilemmaer, syke medarbeidere, konflikter ...

På kontorene er vi vant til først og fremst å

bruke rasjonaliteten, logikken, matematikken.

Mens når vi er ute, stimulerer kroppens bevegelser til nye koblinger i det nevrale nettverket i hjernen. Til helhetlig, mer fleksibel tenkning, kreativitet, til å bruke både følelser og intuisjon aktivt. Andre former for intelligens som ofte er undervurdert i arbeidslivet, og som jeg tror det blir viktigere og viktigere å faktisk ha med.

Maskinene fungerer raskere og bedre enn oss når data skal huskes og bearbeides. Istedenfor å føle oss truet burde vi satse på vår evne til å samarbeide, forstå situasjoner, bygge på hverandres ideer og komme med kreative sammensetninger av ulike ting som ikke hører sammen. Dette klarer ikke maskinene. Det skulle jo tilsi at den sosiale og emosjonelle intelligensen, dette særegne humane som fremmes med coaching i naturen, skulle bli viktigere når maskinene tar over mange oppgaver.»

Gjør du utecoaching også om vinteren?

Susanne bekrefter at vintervær ikke er noen hindring, så lenge man er godt kledd. Hvis du går ut midt på dagen om vinteren, får du solskinn som er viktig både på grunn av vitamin D og rett og slett for ditt velbefinnende. Det fremmes av dagslys, frisk luft, bevegelse og masse inspirasjon.

getoutcoaching.com

post@getoutcoaching.com

Økonomer med fokus på miljø og samfunnsansvar

Julie A. Nelson

✍ PROFESSOR OVE JAKOBSEN, SENTER FOR ØKOLOGISK ØKONOMI OG ETIKK, NORD UNIVERSITET

INNLEDNING:

Julie Nelson konstaterer at de fleste er klar over at det fortsatt forekommer kjønnsforskjeller når det gjelder arbeidsoppgaver, lønnsforhold og fordelingen mellom lønnet og ulønnet arbeid. Som regel blir maskuline egenskaper tillagt høyere sosial og økonomisk verdi enn feminine. Nelson skiller mellom biologiske og sosiale kjønnsforskjeller. Det er viktig å skille mellom atferd som skyldes biologiske forskjeller og atferd som kan forklares ut fra sosiale eller kulturelle normer og verdier. Selv om hun aksepterer at det finnes biologiske og sosiale kjønnsforskjeller, mener hun at det ene kjønn ikke kan favoriseres foran det andre.

Endringer i holdninger til sosiale roller hos menn og kvinner er en del av forklaringen på at feministisk økonomi ble utviklet på begynnelsen av 1990-tallet. Den etablerte økonomien var sterkt preget av maskuline verdier som egeninteresse, konkurranse, autonomi og makt. Julie Nelson påpekte at feminine verdier som altruisme, samarbeid, relasjoner og følelser var nærmest fraværende. Nelson retter kritiske spørsmål til at grådighet og instrumentelle verdier utgjør de grunnleggende forutsetningene innenfor neoliberal økonomi samtidig som metoder og begreper som forbindes med feminine verdier blir totalt neglisjert. Hun finner det ikke overraskende at den mektige eliten støtter det systemet som gir den muligheten til å opprettholde og styrke sin egen makt.

KRITIKK AV NEOKLASSISK ØKONOMI

Julie Nelson tar utgangspunktet i at økonomi er et sosialt produkt som er utviklet innenfor en vitenskapelig kultur der kvinner har vært underrepresentert. I boken *Economics for Humans* formulerer hun en ny økonomi, som distanserer seg fra både neoliberalistisk

markedsøkonomi og marxistisk inspirert økonomi.

Hun er kritisk til neoklassisk økonomi fordi den har liten eller ingen relevans som forklaring på hvordan økonomiske aktører opptrer i virkeligheten. Nelson hevder at neoklassisk økonomi bygger på en mekanistisk ide, som blant annet innebærer at markedet dikteres av "naturens lover". En slik forestilling er ikke bare falsk, den er også til skade for menneskers velferdsbehov.

Den mekanistiske grunnholdningen i neoklassisk økonomi er så befestet at den blir tatt for gitt. Konsekvensen av å betrakte lønninger som bestemt av markedsmekanismen, eller priser som

uten å ta hensyn til økologiske effekter utsetter jordens økosystemer for store påkjenninger. Dersom arbeidsplasser og varer blir produsert under forutsetningen om at det frie markedet løser problemene, kan det oppstå stor skade. Hun er med andre ord kritisk til økonomi som et mekanisk system der det eneste målet er å maksimere profitt regulert gjennom markedslogikk og konkurransekrefter.

Som eksempel på problemene med neoklassisk økonomi viser Julie Nelson til det som skjedde i Russland etter kommunismens fall. I stedet for at frie markeder blomstret når statens kontroll over økonomien ble fjernet og kapitalismens "naturkrefter" og "økonomiske lover" ble sluppet løs, blomstret kaos, korrupsjon og svindel. Med andre ord en økonomi som har mer til felles med organisert kriminalitet enn med organiserte markeder.

Julie Nelson kritiserer marxistisk økonomi for å overvurdere statens evne og vilje til å treffe valg som tjener samfunnet. Hun viser til at korrupsjon og mektige lobbyister kan påvirke myndighetenes mulighet til å arbeide for det felles beste.

VERDIER

Under påvirkning av nyklassisk økonomi er vi blitt vant til å skille økonomi og etikk fra hverandre. For å endre økonomiens verdisystem er det nødvendig å bli bevisst det verdisystemet

”
Men's experiences are considered «plain vanilla», while women's experiences, when different, are framed as anomalies to be explained

Julie A. Nelson

bestemt av forholdet mellom tilbud og etterspørsel, blir at spørsmål knyttet til kjønnsforskjeller er uaktuelle. Aktørene på markedet er knyttet sammen gjennom markedsmekanismene der all kommunikasjon skjer gjennom prisen. En slik robotisert nytte-maksimerer har ingen relasjoner til mennesker, dyr og natur.

Å produsere varer uten å tenke på moralske implikasjoner fører til markedsføring av skadelige produkter. Å skape jobber uten å respektere de ansattes verdighet kan lett føre til umenneskelige arbeidsforhold. Å produsere eller konsumere produkter

Litteratur

Economics for Humans
The University of Chicago Press
ISBN-13: 978-0226463803

som preger dagens økonomi. De fleste tenker ikke over hvilke verdier som blir prioritert fordi de er lært opp innenfor et system som etterhvert blir tatt for gitt. Nelson argumenterer for at det å bry seg om andre (mennesker og dyr) er en egenskap som gjelder i alle situasjoner. En økonomi som neglisjerer omsorg fører til grådighet, robotisert arbeid og økologisk destruksjon. Et slikt kaldt og hjerteløst system opererer utenfor menneskelig kontroll. Neoliberalistisk og venstreorientert økonomi deler Adam Smiths ide om at økonomien er å betrakte som en maskin. Nelson argumenterer i stedet for en levende økonomi, som krever omtanke og omsorg.

Målsetningen om å gjøre økonomien «objektiv» og «verdifri» har ifølge Nelson ført til at økonomer ser bort fra kriterier som er «subjektive», i frykt for å miste vitenskapelig status. Denne holdningen har blant annet ført til virkelighetsfjerne teorier og modeller. Ensidig vektlegging av reduksjonistisk logikk uten referanse til den praktiske virkeligheten fører til løsninger tømt for meningsinnhold. Kvalitative metoder bidrar til å gi løsningene en praktisk forankring, som sikrer at grunnleggende kulturelle verdier blir ivarettatt. Konsekvensen av endring i verdigrunnlaget for økonomisk teori og praksis er at rettferdighet blir trukket inn i fastsettelsen av lønninger, og tilsvarende at priser på varer og tjenester

tar hensyn til andre verdier enn markeds mekanismer. Julie Nelson påpeker at fraværet av sosiale og emosjonelle dimensjoner vedrørende menneskelig adferd er en begrensning i den dominerende økonomien.

RELASJONER

Et problem er knyttet til at kvinneyrker blir betalt dårligere enn yrker der menn er i overtall. Forklaringen er at lønningene er fastsatt innenfor et system basert på maskuline verdier, dette medfører blant annet at kvinners kompetanse blir undervurdert i forhold til menns kompetanse. Julie Nelson mener at alle aktiviteter som bidrar til å gjøre livet bedre for mennesker bør verdsettes, selv om de ikke kan måles i markedspriser. Som eksempel hevder hun at abstrakte og formaliserte analyser blir vurdert som bedre enn konkret og detaljert empirisk arbeid.

The Market, conceived of as an abstract realm of frictionless exchange, exists only in our minds. Actual markets are socially embedded

Julie A. Nelson

Fordi økonomien er en integrert del i samfunnet bør andre verdier enn profittmaksimering være sentrale. Ikke alle aktiviteter innenfor økonomisk sektor er motivert av penger, mulighetene for utvikling av individuelt og kollektivt potensial har også betydning. Hun mener at økonomisk uansvarlighet og misbruk av økonomisk makt skyldes markedsøkonomiens inntrengning på stadig flere områder. For å skape en livskraftig økonomi i et blomstrende samfunn må økonomiens mekanistiske grunnholdning erstattes med en omsorgsfull holdning til mennesker, samfunn og natur. Konsekvensen er at individer arbeider sammen som en helhet for å nå felles mål, eller som Nelson formulerer det «individuals-in-relation».

EN NY ØKONOMI

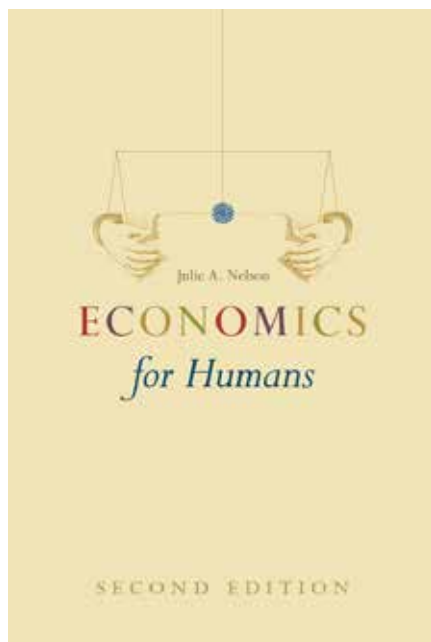
Markedet forstått som arena for

Biografi

Julie A. Nelson (født 1956) er professor i økonomi ved University of Massachusetts Boston. Hun er mest kjent for å bruke feministisk teori for å studere økonomiske modeller og metodikk. Nelson har doktorgrad i økonomi fra University of Wisconsin. Hun har publisert en rekke bøker og artikler som fokuserer på kjønn i relasjon til økonomi, filosofi og metodikk. Nelson er blant grunnleggerne og de mest siterte forskerne innen feministisk økonomi.

friksjonsløst bytte er en abstraksjon som kun finnes i teorien, i praksis er alle markeder integrert i samfunnet. Økonomi er en sosial organisasjon med de muligheter og trusler det innebærer. For å utvikle en økonomi som legger mer vekt på feminine verdier er det derfor nødvendig å utvikle kulturen. Hun ønsker ikke å erstatte maskuline verdier med feminine, isteden utviklet hun en balansert økonomi der ulike verdier eksisterer sammen. For å kunne utvikle en balansert og livskraftig økonomi ligger løsningen i komplementaritet mellom maskuline løsninger, som ofte er rigide, mens feminine er mer fleksible. Maskuline verdier, som objektivitet, må suppleres med subjektivitet, rasjonalitet må knyttes sammen med følelser, abstraksjon må ses i sammenheng med praktisk erfaring, og konkurranser må ses i sammenheng med samarbeid. Dersom maskuline verdier blir erstattet med feminine, kan vi risikere å bytte ett sett med problemer med et annet. Hun kommer frem til en original konklusjon der hun begrunner at målet ikke er å utvikle en ny økonomisk modell, men ha ulike modeller som passer inn i ulike situasjoner og sammenhenger.

Julie Nelson stiller to spørsmål som vi oppfordres til å arbeide videre med: «Hva er de viktigste årsakene til problemer i dagens samfunn?» Og «Hvordan kan vi samarbeide for å finne gode løsninger?»

Bærekraftige julegaver

✍ JANNIKE ØSTERVOLD

Siden dette bladet kommer ut i begynnelsen av desember, vil vi gi vår moralske støtte til alle som synes det er greit å bremse på julegavestresset, og vi bidrar med noen tips til alternative julegaver.

GI GAVEN VIDERE PÅ CULTURAFLOKK

Nå har vi tilrettelagt på CulturaFlokk for at du kan lage din egen julegave-innsamling eller bursdagsinnsamling. Dermed kan gavene du får gå videre til din favorittorganisasjon. Vi har i første omgang tilrettelagt for gaveinnsamling til de organisasjonene som Cultura Bank har et støttekontosamarbeid med, men flere er velkomne.

Hvorfor skal du velge CulturaFlokk istedenfor en innsamling på Facebook? Kanskje er du ikke på Facebook, eller kanskje de som har lyst til å gi deg en gave ikke på Facebook, de heller. Dessuten liker du godt at vi ikke gir

data om dere videre til tredjeparter. På CulturaFlokk kan du også skrive mer, både om deg selv og om hvorfor dette er organisasjonen du ønsker at skal få din gave. Da blir det mer personlig for de som skal gi deg gave, for organisasjonen som mottar gaven og for deg.

KJØP JULEGAVER FRA CULTURAKUNDER

Kanskje kan du finne en julegaveidé hos en av kundene i Cultura Bank? Hvis du er innskyter eller egenkapitalbeviser i banken, så vet du at dine penger har vært med på å gjøre det mulig å produsere disse produktene og opplevelsene.

Se våre julegavetips fra Culturakunder på www.cultura.no/julegavetips.

GI EN HJEMMELAGET JULEGAVE

Mulighetene for hjemmelagde gaver er mange. Et gjenbruksglass med hjemmebakke kaker, marsipan, syltetøy

eller tørket sopp eller bløt pakke med hjemmestrikkete sokker, votter, skjerf eller lue. Eller kanskje et gavekort med middagsinvitasjon. Og pakkellappene lager du selvfølgelig selv.

GI AV DIN TID

Mange småbarnsforeldre har stram økonomi og har ikke familie i nærheten. Da kan en super gave være kinobilletter med tilhørende tilbud om barnevakt.

GI OPPLEVELSER

Mange opplevelser er gratis – tur til fots, på ski eller sykkel, men hvis penger ikke er noen hindring, så er kulturopplevelser gode alternativer. Eller kanskje en massasje eller noen gitartimer?

SETT BELØPSGRENSE

I noen familier blir man enige om beløpsgrenser – for eksempel at ingen julegaver skal koste mer enn 300 kroner.

GÅ SAMMEN

Det er bedre å gå flere sammen og kjøpe én ordentlig ting som mottakeren virkelig ønsker seg enn at alle kjøper noe bare for å kjøpe. Se bare køene hos bokhandlerne etter jul, med alle som skal bytte årets bestselgere.

KUTT UT JULEGAVENE

Et mer drastisk tiltak – som noen likevel gjør – er å bli enige med slekt og venner om at i år vil dere verken gi eller få julegaver. Hold heller en hyggelig spleisefest i romjulen.

God jul og et godt
nytt år ønskes dere
av oss i Pengevirke

Skal vi konkurrere oss til døde?

✍ ARNE ØGAARD

Linn Stalsberg har skrevet en sterk oppfordring om å bryte med dagens nyliberalisme.

For mange består livet i stadig å kjøpe nytt, trene mer, feriere litt lenger unna enn i fjor, få nye moderne klær, mer moderne kjøkken osv. Men hva er det som driver oss inn i dette jaget? Det er et av de viktige spørsmålene Linn Stalsberg drøfter i sin nye bok. Hun beskriver hvordan vi kan bli fanget i nyliberalismen, som er vår tids form for kapitalisme. Innledningsvis gir hun en klar historisk oversikt over hvordan ulike ideologer har utformet ideene om viktigheten av konkurranse i et fritt marked. Hun beskriver også hvordan Margaret Thatcher baserte sin politiske praksis på disse ideene, og hvordan de senere har fått prege det meste av dagens globale økonomi. En økonomi hvor bare det som kan måles i penger regnes som verdi.

Hun påpeker hvordan vi på mange måter opplever stor frihet i vårt dagligliv, men at det kan virke som om vi ikke har noen valg hvis vi ønsker å bidra til endringer i selve samfunnssystemet. Men hun bruker ikke plass på å beskrive de mange menneskene som prøver å frigjøre seg fra systemets premisser om stadig å kjøpe nytt og om å jobbe enda hardere for å opprettholde det bestående. Hun er kritisk til dem som bedriver

yoga og meditasjon for å bli bedre til å holde ut livet i konkurransesamfunnet, men overser dem som bedriver former for indre skolering med mål om å få sterkere kraft og større innsikt til å endre systemet.

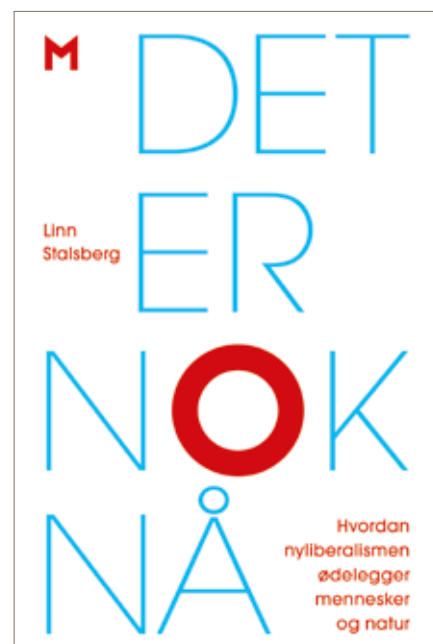
Boka kan derfor virke noe ensidig, men likevel er den verdt å lese, for den er godt skrevet og gir viktig kunnskap om hvilke ideer som driver samfunnet framover i en stadig mer umenneskelig retning. Dette er en bok som kan leses av alle, og som stiller viktige spørsmål både til ettertanke og til offentlig diskusjon. Hun har ikke så mange forslag til endringer bortsett fra oppfordringen om at vi alle nå må samle oss i arbeidet for å skape et annet samfunn med en helt annen form for økonomi. Det dristigste utsagnet hennes er å påpeke at ikke alle her i landet trenger lønnsøkning. Mens den gjennomsnittlige reallønnen i mange andre land har sunket, lever mange i Norge fortsatt i troen på at lønnsøkning er en slags naturnødvendighet. Linn Stalsberg spør:

«Hva skal disse som har mer enn nok, med enda mer? Kan det være annet enn lønn som gjør det interessant å jobbe. Som mer medbestemmelse, eller mer fritid, eller å snu arbeidet mot mer bærekraftighet?» «Å leve miljøvennlig er å leve langsommere. Det kan komme til å gi hverdagen en dypere klang og en annen verdi.» Hun påpeker også det urimelige i at vi skal ha mer av verdens materielle goder når den fattigste halvdel av verdens befolkning lever for under 40 kroner om dagen.

Linn Stalsberg oppfordrer oss til å ta makten tilbake fra markedene og til å forstå at det vi slåss imot ikke bare er rovdriften på natur og mennesker, men også forsøket på å endre vårt indre liv, våre tanker, følelser og vår sjel. Forfatteren føyer seg dermed inn i rekken av de som sterkt oppfordrer til systemendring, men ikke helt aner hvordan denne kan gjennomføres. ♦

Linn Stalsberg
Det er nok nå - Hvordan nyliberalismen ødelegger mennesker og natur
Forlaget Manifest 2019
ISBN: 9788283420852

Det store skatteranet

✍ ARNE ØGAARD

Ny bok om de som sviker fellesskapet

Vi blir stadig flere eldre her i landet, mennesker som etter hvert kan trenge ekstra hjelp og omsorg. Ettersom roboter og automater overtar stadig mer av arbeidsoppgavene i næringslivet, blir det nok av folk til å ta seg av oss. Men det store spørsmålet er hvordan en skal skaffe inntekter til de nye hjelpearbeiderne. Vi betaler skatt, moms og diverse avgifter, som bidrar til å fylle opp stats- og kommunekasser, men ikke alle vil bidra til fellesskapet. Dette

gjelder ikke bare håndverkere og andre som arbeider svart, men i stor grad også de multinasjonale selskapene. Ved hjelp av godt betalte rådgivere skjerner de sine inntekter mot beskatning, og dette kan skje både ved lovlige og mer tvilsomme metoder. Et konsern som har bedrifter i mange land, flytter gjelden dit beskatningen er hardest og inntektene dit beskatningen er lavest, f.eks. et av de mange skatteparadisene. Det kan skje ved interne lån, ved høye priser på intern handel, varemerkerettigheter, franchiseavgifter og mye mer.

I boka *Rødt lys* beskriver Marianne Marthinsen og Maria S. Walberg de mange komplekse strategiene. Bokas undertittel er *Det store skatteranet - og hvordan vi kan stoppe det*. En mer korrekt tittel ville vært: *Hvor vanskelig det er å stoppe det*, for det er egentlig det denne boka handler om.

I det dette skrives kunngjør finansminister Siv Jensen at regjeringen gjennom sitt samarbeid i OECD skal innhente skattekroner fra firmaer som Facebook og Google. De siste årene er det gjennomført en rekke internasjonale avtaler som gjør at norske skattemyndigheter får innsikt i hva norske statsborgere skjuler i utenlandske banker, men det har vist seg svært vanskelig å få til en rettferdig beskatning av de store multinasjonale selskapene.

Denne boka gir en god innføring i myndighetenes bestrebelser, og den kan leses av alle som har interesse for økonomisk rettferdighet. Om enkelte avsnitt kan oppleves som krevende, er

det andre partier som alle kan forstå og også bli rystet av. Selv ble jeg spesielt opprørt av innledningskapitlet om IKEA. De gangene jeg har vandret rundt i folkehavet på leting etter tidsskriftbokser i finér eller noen ekstra deler til lvar-hylla, har jeg aldri tenkt på at dette selskapet er bygget opp med en kompleks internasjonal struktur hvor hovedhensikten er å unngå å betale skatt. IKEA forklarer dette med at de på denne måten kan gi folk de billigste møblene, men samtidig utkonkurrerer de andre i bransjen som bidrar med skattebidrag til vårt velferdssamfunn.

Forfatterne har 16 forslag til hvordan det store skatteranet kan bekjempes. Et av de viktigste rådene må være å få EU til å rydde opp innad i sin egen union, hvor en rekke land bidrar aktivt til skatteunndragelser. Det rådet som lettest lar seg gjennomføre er å styrke skatteetatens kapasitet. Ellers er ingen av de 16 forslagene lette å realisere, men å kjenne til mulighetene er viktige for oss som skal velge politikere til å styre landet.

Marianne Marthinsen og Maria S. Walberg
Rødt lys
Det store skatteranet – og hvordan vi kan stoppe det.
 Cappelen Damm 2019
 ISBN: 9788202598365

Nytt liv i gammel bok

✍ ARNE ØGAARD

Bertram Dybwad Brochmann (1881–1956) var en av Norges mest originale tenkere, som både provoserte og fant tilhengere i sin samtid. Hans tanker om økonomi og samfunn ble bearbeidet av sivilingeniør G.E. Bonde og først utgitt i 1933 med tittelen *Den nye tids økonomi. Totalitetsøkonomien*. Boka er nå nyutgitt i 4. opplag. Språket er revidert, og forlagets intensjon er at boka fortsatt skal kunne bidra i arbeidet mot urettferdighet og finanskriser. Den tar

utgangspunkt i en snart 100 år gammel virkelighet og oppleves ikke alltid like aktuell, men den omtaler også spørsmål som fortsatt er interessante. I innledningen påpekes at for å kunne løse de store samfunnsproblemene må vi gjøre den ubevisste, ukontrollerte fantasi og forestillingsevne som dirigerer vårt samfunnsliv, om til bevisst, kontrollert fantasi. Denne oppfordringen er fortsatt like aktuell. Det er mye virkelighetsfjern fantasi blant dagens politikere. Et skritt i retning av en mer kontrollert tenkning er å skille mellom det næringslivet som produserer livsnødvendige varer, som mat, klær og byggevarer, og alle virksomheter som lever av det som er produsert, som banker, postvesen, kulturinstitusjoner, omsorg, forskning og undervisning. Dette er et aktuelt

spørsmål i dagens norske debatt om hva vi skal leve av etter oljen. Vi kan jo ikke alle være konsulenter eller redaktører. Boka har en inngående drøfting av hva som skjer med pengene når de ikke lenger er knyttet til realverdier. Men et av de viktigste poengene er at vi må skille mellom de to begrepene samfunn og stat. Samfunnet er mye mer enn staten, og på samme måte kan kristendom være noe helt annet enn det som inntil nylig var Statskirken. Som motsetning til et sentralt statsstyre påpekes det at tjenerprinsippet må gjennomføres i samfunnslivet, og at vi må forstå at alles vel er mitt vel. Vi «... må erkjenne det skjebnefellesskap hvorunder vi lever og dermed også bli klar over det interese-fellesskapet vi har med alle våre med-mennesker».

G. E. Bonde
Helhetsøkonomien 4. utgave
Bondes forlag 2019
ISBN 978-82-995164-9-5

Astrids økohage – ledig hybelleilighet

Astrids økohage ligger et lite stykke unna Bergen sentrum, i landlige omgivelser. Det tar cirka 15 minutter å kjøre med bil til byen. For øvrig er det god bussforbindelse til byen. Hagen har vært drevet etter økologiske prinsipper i 25 år. Det har vært dyrket grønnsaker, som sukkererter, purre, brokkoli, knutekål og jordskokk. Peppermynte har jeg vært selvforsynt med i mange år. Oreganoen trives utmerket, og salvien klarer seg også bra. I økohagen vokser det også blomster, som astilbe, storhjelme, valmue, krypfredløs og høstfloks.

Lenge var økohagen en såkalt åpen besøkshage og har hatt mange besøkende, som f.eks. fra Stend Jordbruksskole.

Hagen har også vært omtalt i Bergens Tidende og Fanaposten.

Nå er det en hybelleilighet ledig i bolighuset på eiendommen. Hybelleiligheten har soverom, stue og kjøkken. Felles bad og WC med en person (kvinne). Jeg ønsker å leie ut hybelleiligheten til en person med interesse for økologiske dyrkingsmetoder. Denne personen kan få disponere et stykke jord for å dyrke til eget bruk. Jeg gir gjerne opplæring. Skulle du være interessert i leie av hybelleiligheten, ta kontakt, skriv eller ring!

Vennlig hilsen Astrid Strømme
Adresse: Indre Sædal 16, 5099 Bergen –
telefon 471 61 677

20 år og nesten voksen

✎ ARNE ØGAARD

Myndighetsalderen er senket til 18 år, mens den i min ungdom var 21. Kanskje bygget den gamle grensen på en dypere erkjennelse av at menneskets jeg først er fullt utviklet i begynnelsen av 20 årene. Jeg er det i oss som gjør at vi kan oppleve oss som ansvarlige individer, og det hjelper oss å skjelne mellom destruktive og konstruktive impulser. For noen kan begynnelsen av 20 årene være en tung tid, preget av smertelig ensomhetsfølelse. For andre kan det være starten på et livslangt engasjement i samarbeid med andre mennesker. For meg var det begge deler.

I en verden hvor pubertal selvutfoldelse dyrkes som et ideal, er ikke alle oppmerksomme på slike endringsprosesser. Livet fylles med karrierejag og opplevelser, og vi står i fare for å bli offer for de moderne forestillingene: «Jeg forbruker, altså er jeg» og «Jeg tjener mye penger, altså har mitt liv verdi».

I verste fall kan menneskets høyere jeg overdøves av begjær etter makt og andre primitive drifter.

I Rudolf Steiners foredragsserie «Ungdomskurset» kan vi lese at det å bli voksen ikke lenger er noe som går av seg selv. Den naturlige utviklin-

gen stopper opp på et stadig tidligere tidspunkt. Ansvarlige voksne er noe vi må bestrebe oss på å bli. Om vi ikke selv lengter etter det, lengter verden etter mennesker som tar ansvar og kan løsrive seg fra forbruksrusen. Vi kan ikke forbruke oss ut av de store miljø- og klimaproblemene, og verden blir ikke mer rettferdig av at vi i den rike verden forbruker enda mer. Det er riktig som Linn Stalsberg skriver «Det er nok nå». For mange av oss er det faktisk mer enn nok.

Å bli voksen betyr å kunne ta ansvar, men det betyr ikke at vi skal gi slipp på den barnlige gleden i oss selv. Men vi må finne ut hvordan vi skal kunne forvandle oss fra forbrukende til kulturelt medskapende mennesker. Det haster, men det er ingen enkel oppgave, for det er sterke krefter både i oss og rundt oss som påvirker oss til en uansvarlig livsstil. Vi må gjøre enn innsats for å befri oss fra det destruktive i oss selv og i samfunnet. Det er to sider av samme sak.

Vi må forvandle de styrende trosforestillingene til: «Jeg skaper kjærlighetsfullt, derfor er jeg» og «Jeg utfører meningsfulle handlinger, derfor har jeg verdi».

Kongsgårdseminaret i mars 2020

- «Økologisk økonomi»

Kongsgårdseminaret arrangeres for tredje år på rad 10. mars 2020. Bygdø Kongsgård er økologisk drevet og står som arrangør. Seminaret holdes på Gjestestuen på Norsk Folkemuseum, og med lunsj på Gartneriet på Bygdø Kongsgård.

De årlige seminarer skal gi innsikt og fremme forståelse for en samfunnsutvikling som går i retning av kretsløpsystemer og bærekraft.

Tema for Kongsgårdseminaret 2020 er «Økologisk økonomi i en sunn økologisk, sosial og kulturell samfunnsutvikling». Foredragsholdere er *Ove D. Jakobsen* som er professor i økologisk økonomi, *Liv Anna Lindman* som er skandinavisk koordinator for Rethinking Economics, *Kjell Fredrik Løvold* som er banksjef Cultura Bank, *Tone Smith* med PhD i økologisk økonomi fra WU Wien, *Lars Pehrson* som er administrerende direktør i Merkur Andelskasse i Danmark, og fra Økologisk Norge kommer prosjektleder *Marte Guttuvsrød* for å fortelle om produsent-forbrukerkontakt i nære former (andelslandbruk, Reko-ringer, o.a.). Det legges også opp til dialog. Kongsgårdseminaret er en møteplass for alle engasjerte mennesker som vil bidra til en bærekraftig samfunnsutvikling!

Les mer om Kongsgårdseminaret 2020 på bygdokongsgard.no/kongsgardseminaret

Påmelding: bygdokongsgard.no/kongsgardsseminaret-2020

BYGDØ
KONGSGÅRD

Rethinking
Economics

✱ Cultura Bank

SPRÅK- OG KULTURREISE NICE

22.–29. mars 2020

Oppfriskningskurs: Vi går i fotsporene til forfatteren Jean-Marie le Clézio. Praktisk fransk i byen, matkurs, visekveld, besøk i alpelandbyen Peille. Nybegynnerkurs med turistfransk.

Tlf: 99 35 84 41

www.francaisanice.e-monsite.com

[www.facebook.com/](https://www.facebook.com/events/531479504293814)

[events/531479504293814](https://www.facebook.com/events/531479504293814)

Vikabråten i Vestre Slidre

Salg av økologisk fjellbeiteost og fjellbeitesmør, spekepølse, håndverk (fjæler, mortar, matdåse, osteklokke). Poteter av sorten Peik og Pimpernell.

Gårds og stølsbesøk, delta i arbeid en dag, stølsutleie.

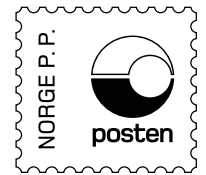
Vi sender i posten og har direktesalg.

Facebook: Vikabråten gårdsmat

Yvonne og Ole-Jacob Christensen, 613 43569/ 99 35 84 41

RETURADRESSE
Cultura Bank
Postboks 6800 St. Olavs plass
NO-0130 Oslo

Bli boliglånskunde i Cultura Bank!

Cultura Bank vokser og kan ta imot flere boliglånskunder.

Selv om Cultura Banks primære formål er å finansiere bedrifter og organisasjoner som arbeider med samfunnsnyttige og miljøvennlige prosjekter, er boliglånene en viktig pilar for bankens økonomi og stabilitet.

Vi finansierer alle typer boliger og gir renterabatt for miljøvennlige boliger.

Ta kontakt med oss hvis du skal kjøpe bolig eller er interessert i å flytte over boliglånet ditt fra annen bank.

www.cultura.no/lan

